

११५६

श्रीमद् भगवद् गीता - मूलभाष्य

Acc. No. 19998

50

श्रीमद् भगवद् गीता - मूल भाग

Acc. no. 19998

श्रीमद् भगवद् गीता ।

(मूल)

Acc. No. 19798

श्रीकृष्णायनमः॥ ईश्वर्यश्रीभगवद्गीतामात्रामंत्रस्यश्रीभगवान्चे-
दव्यासः सृष्टिः॥ अनुष्टुप्छंदः श्रीकृष्णपरमात्मादेवता॥ अशोच्यान-
न्वशोचस्त्वंपूजावादाश्चभाषमेइतिबीजं॥ सर्वधर्मोन्परित्यज्यमा-
मेकंशरणां व्रजेतिशक्तिः॥ अहंत्वांसर्वपापेभ्योमोक्षयिष्यामिमा-
शुचइतिकीलकं॥ नैनंछंदंतिशस्त्राणिनैनंदहतिपाक्कइतिगु-
ष्टाभ्योनमः॥ नचैनंक्लेदयंत्यापोनशोषयतिमाफुतइतितर्जनीभ्यो-
नमः॥ अक्षेद्योयमदाह्योयमक्लेद्योशोष्यएवचेइतिमध्यमाभ्यो-
नमः॥ नित्यःसर्वगतःस्थायीरुच्योयंशनातनंइतिनामिकाभ्यो-
नमः॥ पश्यमेपार्थरूपाणिमतशोथशहस्रशइतिकनिष्ठिकाभ्योन-
मः॥ नानाविधानिदिव्यानिनानावर्णाकृतिनिचेइतिकरतत्त्वक-
रपृष्टाभ्योनमः॥ इतिकरन्यासः॥ नैनंछिंदंतिशस्त्राणीतिहृदय

यनमः॥ नचैनंलेदयंत्यापइतिशिरसेस्वाहा॥ अथेदोयप्रदाह्योय
 मितिशिरवायेवषट्॥ नित्यःसर्वगतःस्थायिरितिकवचायद्दे॥ पश्यमे
 पार्थहूपाणीतिनेत्रत्रयायवौषट्॥ नानाविधानिदिग्यानीत्यस्त्रायफ
 ट्॥ श्रीकृष्णप्रीत्यर्थंजपेविनियोगः इतिषडंगंनमः॥ अथध्यानेर्पार्थी
 यपुतिबोधिताभगवतानारायणो नस्त्वयं॥ व्यासेनप्रधितापुराणामु
 निनामध्वेमहाभारते॥ अद्वैतामृतवर्षिणीभगवतीप्रष्टादशाध्या
 यिनी॥ मंचत्वाप्रनमादध्यामिभगवद्गीतेप्रबद्धविंशी॥ १॥ नमोस्तुते
 व्यासविमालबुद्धेफुल्लारविंदायतपत्रनेत्रे॥ येनत्वयाभारततैत्तलपूर्णः
 पुज्यास्त्रितोज्ञानप्रयःपुदीपः॥ २॥ पुपन्नपारिजातायतोत्रवेत्रैकपा
 लाये॥ ज्ञानमुद्रायकृष्णायगीतामृतदुहेनमः॥ ३॥ सर्वोपनिषदोगावो
 दुग्धगोपात्वनंदनः॥ पार्थोवत्सःसुधीर्भोक्तादुग्धांतीतामृतंमहत्॥

४॥ वसुदेवसुतं देवं कं प्रचण्डमर्दनं ॥ देवकीपामानं देहकृष्णं वंदे ज
गद्गुरुं ॥ ५॥ श्रीमद्दोशातादा जयद्रथजन्तागांधारनीलोत्पला ॥ श
ल्पगाहवती कृपेशावाहिनी कर्शो नवेलाकुला ॥ अश्वत्थामाधि
कर्शाघोरमकरादुर्योधनावर्तिनी ॥ सीतीर्णाखिलुपां उवार्णावन
दीः कैवर्तककेशवे ॥ ६॥ पाशशर्यवचशो जममलं श्रीतार्थगांधोक्त
टं ॥ नान्मोख्यानककेशं हरिकथासंबोधनाबोधितं ॥ लोके शज
नषट्पदैरहरहः पेपियमानं मुदा ॥ भूयाद्भारतपंकजं कलिमलप्र
धंसिनः श्रीयमः ॥ प्रकंकरोति वाचा तं पंगुलं छयति गिरिं ॥ यत्कृपा
तमहं वंदे पामानंदमाधवं ॥ ये ब्रह्मावरुणौ द्रुमुद्रमरुतस्तु चंतिदि
व्यैः सतैर्वैदैः स्यंगपदक्रमोपनिषदैर्गायंसि यं सामगाः ध्यानावस्थि
ततद्गतेन मनसा पश्यंतियं योगिनो यस्यां तं न विदुः सुरासुरगणादे

वायतस्यै नमः ॥ १ ॥ इति ध्यानं ॥ धृतराष्ट्र उवाच ॥ धर्मक्षेत्रे कुरुक्षेत्रे
 समवेता युयुत्सवः ॥ मामकाः पांडवाश्चैव किमकुर्वत संजय ॥ २ ॥
 संजय उवाच ॥ दृष्ट्वा तु पांडवानीकं व्यूढं दुर्योधनस्तदा ॥ आचार्यमुप
 संगम्य राजा वचनमब्रवीत् ॥ २ ॥ पश्यैतां पांडुपुत्राणां प्राचार्य मह
 ती चमूं ॥ व्यूढां दुपदपुत्रेण त्वशिष्येण धीमता ॥ ३ ॥ अत्र सूक्ष्महे
 षासा भीमार्जुनसमा युधि ॥ युयुधानो विराटश्च दुपदश्च मह
 रथाः ॥ ४ ॥ धृष्टकेतुश्चैकितानः काशिराजश्च वीर्यवान् ॥ पुरुजि
 त्कुंतीभोजश्च शैब्यश्च नरपुंगवः ॥ ५ ॥ युधानुश्च विक्रांत उत्तमो
 जाश्च वीर्यवान् ॥ सौमद्रो द्रोणदेयाश्च सर्वस्व महारथाः ॥ ६ ॥ अ
 स्माकं तु विशिष्टा ये तानि बोधहि ज्ञोत्तम ॥ नायकामर्मसैन्यस्य
 संज्ञार्थं तान् ब्रवीमि ते ॥ ७ ॥ भवान्भीष्मश्च कर्णश्च कृपश्च समि

तिं जय ॥ अथ चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ श्रीमदतिष्ठत्येव च ॥ ८ ॥ अन्ये च
 बहवः श्रुत्वा मदर्शयन्त्युक्तं जीवितं ॥ नानाशस्त्रपाहरणैः सर्वेषु द्वि
 शांदा ॥ ९ ॥ अपर्याप्तं तदस्माकं चलन् ब्रीष्माभिरक्षितं ॥ पर्याप्तं त्वि
 दमेतेषां चलन् ब्रीष्माभिरक्षितं ॥ १० ॥ अथ नेषु च सर्वेषु यथाभागमव
 स्थिता ॥ ब्रीष्ममेवाभिरक्षन्तु भवंत सर्व एव हि ॥ ११ ॥ तस्य संजनये
 न्दुर्षं कुरुवृद्धः पितृमहः ॥ मिह नादं विनष्टो चैः शंखं दध्मौ प्रतापव
 न् ॥ १२ ॥ ततः शंखा ज्वरेयं अपरावानकजो मुखः ॥ सहसैवाभ्यह
 न्यं तां शब्दस्तुमुलो भवत ॥ १३ ॥ ततः श्वेतैर्हयैर्युक्ते महति स्पन्दने
 स्थितौ ॥ माधवपादवश्चैव दिव्यौ शंखौ प्रदध्मतुः ॥ १४ ॥ पांचजन्यं
 हृषीकेशो देवदत्तं धनंजयः ॥ पौंड्रं दध्मौ महाशंखं श्रीमकर्मवृको
 दारः ॥ १५ ॥ अनंतविजयं राजा कुंतीपुत्रो युधिष्ठिरः ॥ नकुलः सहदेव

असुघोषमणिपुष्पकौ॥१६॥ काश्य अपरमेष्ठासः शिखंडी च महा
 रथः॥ धृष्टद्युम्नो विराटश्च सत्यकिश्चापराजितः॥१७॥ दुषदो द्रौप
 देयाश्च सर्वशः पृथिवीपते॥ सौभद्रश्च महाबाहुः शंखा-न्दध्मु एव
 क एथ क॥१८॥ सघोषो धार्तराष्ट्राणां हृदयानि विदारयेत्॥ नभश्च
 पृथिवी चैव तु मुलौ व्यनुनादयन्॥१९॥ अथ व्यवस्थिता-न्दृष्ट्वा धा
 र्तराष्ट्रान्कपिध्वजः॥ प्रवृत्तेशस्त्रसंपाते धनुरुद्यम्य पांडवः॥२०॥
 हृषीकेशं तदा वाक्यं मिदमाह महीपते मे न यो रुरुभयो रुरुमभ्यरणं
 स्थापये मे चतुः॥२१॥ यावदेतान्निरीक्षेहं योद्धि कामानवस्थितान्
 कर्मया सह योद्धव्यमस्मिन्नराष्ट्रमुद्यमे॥२२॥ योत्स्यमानानवेक्षेहं
 यस्ते त्रसमागताः॥ धार्तराष्ट्रस्य दुर्बुद्धे र्बुद्धे प्रियचिकीर्षवः॥२३॥ स

जय **वा**च **प**वमुक्ते हृषीकेशो गुप्तकेशेन भात ॥ **मे**नयो ह्रमयोर्मध्ये
स्थापयित्वा रथोत्तमं ॥ २४ ॥ श्रीषडोशाप्रमुखतः सर्वेषां च महिहि
 तां ॥ **इ**वाच पार्थ पश्यैतान्समवेतान् कुरुनिति ॥ २५ ॥ तत्रापश्यति थ
 तान्यार्थः पितृनृपितामहान् ॥ **आ**चार्यान्मातुलान्मृत्युञ्जान्यो
 ज्ञान्सखीस्तथा ॥ २६ ॥ **श्व**शुरान्महर्ष्यैवमेनयो ह्रमयोरपितान्समी
 द्य सकौंतेय ॥ **स**र्वान्बन्धून्वशिस्तान् ॥ २७ ॥ **क**ृपया पाया विष्टो विषी
 दनिदमब्रवीत् ॥ **उ**र्जन् **इ**वाच **हृ**ष्टे संस्वजने कृष्ण युयुत्सुं समुपस्थितं
 २८ ॥ **सी**दंति मम गात्राणि मुखं च परिपुष्पति ॥ **वे**पथुश्च शरीरमेतम
 हर्षश्चाजायते ॥ २९ ॥ **मा**ं डीवंसं सतेहस्ता त्वक्केव परिदह्यते ॥ **न**
 च शक्नोम्यवस्थात्वं भ्रमतीव च मे मनः ॥ ३० ॥ **नि**मित्तानि च पश्या

भिविपरीतानिकेशवः नचश्रेयोनुपश्यामिहत्वास्वजनमाहवे ॥ ३१ ॥
 नकांक्षविजयं कृष्णनचराज्यं सुखानि च ॥ किंनोराज्येन गोविंद
 किंभोगैर्जीवितेन वा ॥ ३२ ॥ येषामर्थेकांक्षितंनोराज्यंभोगाः सुखा
 निचः तस्मैवस्थितायुद्धे प्राणांस्त्यक्त्वा धनानि च ॥ ३३ ॥ आचार्योः
 पिता पुत्रास्तथैव च पितामहाः मातुलाः श्वशुराः पीठाः श्यालाः सं
 बन्धिनस्तथा ॥ ३४ ॥ एतान्नहंतुमिच्छामिघृतोपिमधुसूदन ॥ अपि
 त्रैलोक्यराज्यस्यहेतोर्किंनुमहीकृते ॥ ३५ ॥ निहत्य धार्तराष्ट्रान्नः का
 प्रीतिः स्यान्न नार्दन ॥ पापमेवाश्रेयीदस्मान् रुन्वेतानातताथिनः ॥
 ३६ ॥ तस्मान्नर्हावयं हंतुं धार्तराष्ट्रान् स्ववां धवान् ॥ स्वजनं हि कथं
 हत्वा सुखिनः स्याम माधव ॥ ३७ ॥ यद्यप्येतेन पश्यंति लोग्णो भोपह
 वचेतसः ॥ कुलक्षयकृतं दोषं मित्रदोहे च पातकं ॥ ३८ ॥ कथं न ज्ञे

यमस्माभिः पापादस्मान्निवर्तितुं कुलद्वयकृतं दोषं प्रपश्यद्भि
 र्जेनार्दन् ॥ ३७ ॥ कुलद्वये प्राशयति कुलधर्मोऽमनातनाः ॥ धर्मै
 नष्टे कुलं कुरुमधर्मोभिः प्रवत्सुतः ॥ ३८ ॥ अप्रधर्मोभिः प्रवत्सुतः कुरु
 दुःश्रव्यं तिकुलसिद्धिः ॥ स्त्रीषु दुष्टा सुवाह्वी यज्ञायते वर्णसंकरः ॥ ३९
 ॥ संकरो नरकं यैव कुलघ्नानां कुलस्य च ॥ यतंति पितरो ह्येषां तु
 मृषिं देवकक्रियाः ॥ ४० ॥ दोषैरेतैः कुलघ्नानां वर्णसंकरकारकैः
 उत्साहं तेनैव सिद्धिर्धर्मोऽकुलधर्मोऽप्यशाय्यताः ॥ ४१ ॥ उत्सन्नकु
 लधर्मोऽपि मनुष्याणां जनार्दन ॥ नरकं नियतं वासो भवतीत्यनु
 शुश्रूष ॥ ४२ ॥ अप्रहीयत महत्यापं कर्तुं न्यवसिता वयं ॥ यद्विद्वत्सु
 खलो मे न हंतुं स्वतन्ममुद्यता ॥ ४३ ॥ यदि मामप्रति कारमशस्त्रं श
 स्त्रपाणयः ॥ धार्तराष्ट्राणो ह न्युस्तनो दोषां भवेत् ॥ ४४ ॥ सं

वायुवायुसवमुश्कार्जुनः श्वरयोपस्थुपाविशत् विमृज्यमश
 रं चापं शोकं संविग्रमानसः ॥ १॥ इति श्रीमाध्वहीतमुपनिषत्सु ॥ ह
 दिद्यायेयो ॥ शा ॥ श्रीहृष्णार्जुनवादेर्जुनविदोत्तमः ॥ यथाध्या
 ॥ २ ॥ सं ॥ यदुवाच तं तथा कृपया विष्टमश्रुपूर्णकुलेक्षणां ॥ वि
 षीदंतमिदं वाक्यमुवाच प्रधुसूदनः ॥ १ ॥ श्रीमाध्वानुवाच ॥ कु
 तस्त्याकश्मत्प्रमिदं विषमैशमुपस्थितं ॥ अन्नार्थं तुष्टमस्वर्ग
 मकीर्तिं करमर्जनं ॥ २ ॥ तैवंप्राप्तामः पार्थनेतस्वयुपपद्यते ॥
 दुद्रहदयदौर्वल्यंत्यस्वैः त्रिष्टुपांतपः ॥ ३ ॥ अर्जुन उवाच ॥ कथं प्री
 षामहे सख्ये द्रोणां च प्रधुसूदन ॥ इषुभिः प्रतियोत्स्यामि पूजार्हा व
 रिसूदन ॥ ४ ॥ गुरुनहत्वा हि महानुभावाः श्रेयोभोक्तुं भैक्ष्यमपीह
 लोके ॥ हत्वार्थकामांस्तु गुरुनिहैव भुंजीय भोगान् रुधिरपूदि

अधान ॥ ५ ॥ न चैतद्द्विद्वयः कतरन्नोगरीयो यद्वा तये मयदिवानो जये
 युः ॥ यानेव हन्वान जिज्ञीविषामस्तेव स्थिताः प्रमुखे धार्तराष्ट्राः ॥ ६ ॥
 कार्पश्यदोषोपहतस्वभावः पृच्छामित्वा धर्मं संमूढचेताः ॥ यत्केयुः
 स्यात्त्रिंश्रिते बृहत्तन्मेशिष्यस्ते हंशाधिपं ह्यापुपन्नं ॥ ७ ॥ न हि प्र
 यस्यामि प्रमापनुद्याद्यच्छोकमुच्छोषणमिन्द्रियाणां ॥ अवाप्य भू
 मावसपत्न्यमृद्वंशज्यंशाणामपि चाधिपत्यं ॥ ८ ॥ संयुवाच ॥ स
 वमुत्काहृषीकेशंगुडाकेशः परंतप ॥ न योत्स्य इति गोविंद ॥ मुत्का
 तुह्सीव भूवहः ॥ ९ ॥ तमुवाच हृषीकेशः प्रहसन्निव भारत ॥ सेनयो
 रुभयोर्मध्ये विषीदंतमिदं वचः ॥ १० ॥ श्रीगान्धर्व उवाच ॥ प्रशोच्यानन्व
 शोचस्त्वं प्रज्ञावादांश्च भाषसे ॥ गता मूल्या तसंश्रवनानुशोचंति
 पंडिताः ॥ ११ ॥ न त्ववाहे ज्ञातुना संनत्वं नेमे जनाधिपाः ॥ न चैव

नम्रविष्णुमः सर्वेषामतः परं ॥ १२ ॥ देहि नो स्मिन्वद्या देहे कौमांजौ व
 ने जगत् ॥ तथा देहात् प्राप्तिर्धीरस्तत्र न मुह्यति ॥ १३ ॥ प्राज्ञास्पर्शा
 स्तु कौंतेय शीतोष्ण सुखदुःखदाः ॥ प्राणमापाय नो नित्यास्तां सि
 ति ह्यस्य भारतः ॥ १४ ॥ यं हि न व्यथयन्त्येते पुरुषं पुरुषर्षभः ॥ स प्रदुः
 ख सुखं धीरं प्रो मृतत्वाय कल्पते ॥ १५ ॥ नासतो विद्यते भावो ना
 भावो विद्यते सतः ॥ उभयोऽपि दृष्टो तत्त्वतः सत्त्वदर्शिभिः ॥ १६ ॥
 अविनाशितुर्न द्विद्येन सर्वमिदं ततं ॥ विनाशाय प्रव्ययस्य न
 कश्चित् कर्तुमर्हसि ॥ १७ ॥ अतवन्त इमे देहानित्यस्योक्ताः शरीरिणः
 ॥ अनाशिनोऽप्येयस्य तस्माद्युधूस्व भारत ॥ १८ ॥ य एनं वेति हं
 तां यश्चेन्न मन्यते हतं ॥ उभौ तौ विजानीतौ न यं हंति न हन्यते ॥
 १९ ॥ न ज्ञायते म्रियते वा कदाचिन्नाप्यं भूत्वा भविता वा न भूयः

अतो नित्यः शाश्वतो यं पुरा शोनहन्यते हन्यमाने शरीरे ॥ २० ॥ चे
 दा विनाशिनं नित्यं य एन्यप्रजप्रमये कथं प्रपुरुषः पार्थ कं घात
 यति हं त्रिकं ॥ २१ ॥ अस्मां सिद्धीणां नियथाविहाय नवानि गृहानि
 नोपायानि ॥ तथा शरीराणि विहाय तीर्णान्यन्यानि संज्ञाति न
 यानि देही ॥ २२ ॥ नैनं छिंदंति स्त्राणि नैनं दहति पावकः ॥ न चैनं
 क्लेश्यन्त्यापो न शोषयति मारुतः ॥ २३ ॥ अक्षयो यमदाह्यो यमक्ले
 शो शोष एव च ॥ नित्यः सर्वगतः स्थाणुरचलो यमनातनः ॥ २४ ॥ अ
 व्यक्ते यमचिन्त्यो यमविकार्यो यमुच्यते ॥ तस्मादेवं विदित्वैनं नानु
 शोचितुमर्हसि ॥ २५ ॥ अथ चैनं नित्यं ज्ञातं नित्यं वामन्यसे मृत्युं तथा
 पितृमहाबाहो नैनं शोचितुमर्हसि ॥ २६ ॥ ज्ञातस्य हि ध्रुवो मृत्युर्ध्रु
 वं ज्ञानमृतस्य च ॥ तस्मादपरिहार्येणैतत्वं शोचितुमर्हसि ॥ २७ ॥

अथ कदादीनि भूतानि व्यक्तमभ्यानि भातः॥ अथ क्व निधनान्यक्त
 त्रका परिदेवना॥ २८॥ अथ अर्थवत्प्राप्तिकश्चिदेनमा अर्थवदद
 तितं येव चान्यः॥ अथ अर्थवत्चेनमन्यश्रुतोतिश्रुत्याप्येनं वेदनं चे
 वकश्चित्॥ २९॥ देहि नित्यमवधोयं देहे सर्वस्य भात तस्मात्तम
 र्वाणि भूतानि नित्यं शोचि तुमर्हसि॥ ३०॥ सुधर्ममपि चावेह्य न वि
 कं पितुमर्हसि॥ धर्माद्विपुद्वाक्त्रेयो न्यक्षत्रियस्य न विद्यते॥ ३१॥
 यदृष्ट्या चोपपन्नं स्वर्गाद्वारमपावृतं॥ सुविनः क्षत्रियाः पार्थिव
 मंते युद्धमीदृशं॥ ३२॥ अथ चेत्त्वमिमं धर्मं संग्राह्यं न करिष्यसि
 ततः स्वधर्मं कीर्ति च हित्वा पापमवाप्स्यसि॥ ३३॥ अक्कीर्तिं क्षपि भू
 तानि कथयिष्यंति ते व्ययां संभावितस्य चाकीर्तिं मरणं ददति ति
 च्यते॥ ३४॥ अथा दृष्ट्वा दुपातं मम संतेत्या महा राथाः॥ यथा च त्वं वद

मतो भूत्वा यास्यसित्ताश्वं ॥ ३५ ॥ अवाच्यवादांश्च बहन्वदिष्यति
 तवाहिताः ॥ निदंतस्तव सामर्थ्यं ततो दुःखतरं नु किं ॥ ३६ ॥ हतो वा
 प्राशयसि स्त्रीं जित्वा वा भो ह्यसे महो ॥ तस्मादुतिष्ठ कौंतेय युद्धाय
 कृतनिश्चयः ॥ ३७ ॥ सुखदुःखे समे कृत्वा त्ना भ्राता भोजयाजयो
 ततो युद्धाय युज्यस्व नैनां पापमवाण्यसि ॥ ३८ ॥ एषा ते प्रहिता मां रे
 बुद्धिर्योगे न्विमं शृणु बुद्ध्या युक्तो यथापार्थ कर्मबंधं प्रहास्यसि ॥
 ३९ ॥ नेहा भिक्कमना शो सित्प्रत्यवायो न विद्यते स्वल्पमप्यस्य ध
 र्मस्य त्रयं ते महतो भयात् ॥ ४० ॥ अस्वसायात्मिका बुद्धिरेकेह कुरु न
 दन बहूशाखा ह्यनन्ताश्च बुद्धयोऽवसायिनः ॥ ४१ ॥ यामिमं युधि
 तां वाचं प्रवदं त्यविपश्चितः वेदवादाः पार्थ नान्यदस्तीति वा
 दनः ॥ ४२ ॥ कामात्मानः सर्गं पराजन्म कर्मफलप्रदं क्रियाविशे

पचद्गुलांभोगैश्चर्यागतिप्रति॥४३॥ भोगैश्चर्यपुशक्तानां तथाप्य
 हतचेतसां॥ अवसापान्मिकावुद्धिः समाधौ न विधीयते॥४४॥ वि
 गुणविषयावेदानिर्देगुणो भवाज्जुन निर्देहो नित्यसच्चस्यो नित्यो
 गहमआत्मवान्॥४५॥ जावानर्थ उदयाने सर्वतः संप्रतोदके॥ तावा
 न्सर्वेषु वेदेषु ब्रह्मणस्पृष्टिज्ञानतः॥४६॥ कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फ
 लेषु कदाचिनः॥ मा कर्मफलहेतुर्भूमि ते संगोस्त्वकर्मणि॥४७॥
 योगस्यः कुरु कर्मणि संगंत्य त्वाधनं जय॥ मिथ्या मिथ्योः समो भू
 त्वा समत्वं योग उच्यते॥४८॥ दूरेण ह्यवरं कर्म बुद्धियोगाधनं जय
 ॥ बुद्धौ शरणमन्विच्छ कृपणाः फलहेतवः॥४९॥ बुद्धियुक्तो जहा
 तीह उभे सुकृतदुष्कृते तस्माद्योगाय युज्यस्व योगः कर्मसु कौशा
 लः॥५०॥ कर्मजं बुद्धियुक्तमिह फलं त्यक्त्वा मनो विणः॥ जन्मबन्धवि

निर्मुक्ताः पदं गच्छन्त्यनामये ५२ यदा ते मोहकलिलं बुद्धिर्व्यतित
 रिष्यति तदा गतामिनिर्वेदं श्रोतव्यं श्रुतं च ५२ श्रुतिवि
 प्रतिपन्ना ते यदा स्थास्यति निश्चिन्ता समाधावचला कुट्टिस्तदा
 योगमावाशयसि ५३ अ नु वा स्थितप्रज्ञस्य का आशा समा
 धिस्थस्य केशव स्थितधीः किं प्रभावेत किमासीत् ब्रत किं ५४
 श्री ग नु च प्रजहाति यदा कामान्सर्वान्पार्थ प्रणो गतान्
 आत्मन्येवात्मना तुष्टः स्थितप्रज्ञस्तदोच्यते ५५ दुःखेषु नु द्विष
 मना सुखेषु विगतस्पृहः वीतरागभयक्रोधः स्थितधीर्मुनिरु
 च्यते ५६ यः सर्वज्ञानमिह हस्तन्प्राप्य शुभाशुभं नाभिनन्द
 तिनन्देष्टितस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ५७ यदा संहरते चायं कूर्मो गानी
 व सर्वशः इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ५८ विष

याविनिवर्त्ततेनिगाहारस्यदेहिनाः रश्मिर्नीरसोपस्यपरं दृष्टुनि
 वर्त्तते ५१ यततो ह्यपिकौतेयपुरुषविषश्चितः इन्द्रियाणिप्र
 माणीनिहरंतिप्रसभंमनः ६० तानिसर्वाणि संयम्ययुक्तज्जामी
 तमत्यरु वशेहियस्येन्द्रियाणितस्यपुजापुतिष्ठिता ६१ ध्या
 यतोविषयान्युसःसंगास्तेषुयजायते संगत्संजायते कामःकामा
 त्क्रोधोभिजायते ६२ क्रोधाद्रवति संमोहः संमोहात्स्मृतिविभ्र
 मः स्मृतिभ्रंशादुद्विनाशोबुद्धिनाशात्प्राणस्यति ६३ रागद्वेषवि
 युक्तैस्तुविषयानिन्द्रियैश्चान् प्रात्मवशैर्विधेयात्माप्रसादम
 धिगच्छति ६४ प्रसादे सर्वदुःखानां हानिरस्योपजायते प्र
 सन्नचित्तसोत्थाशुबुद्धिः पर्यवतिष्ठते ६५ नास्तिबुद्धिरयुक्तस्य
 नचायुक्तस्यभावना नचाभावपतःशान्तिरशान्तस्यकुतःसुखं

६६ इन्द्रियाणां हि चरतां यन्मनो नुविधीयते तदस्पृहाति पुत्रां च
युर्न च मिवां भसि ६७ तस्माद्यस्य महामाहो निगृहीतानि सर्व
शः इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ६८ यानि शास
वभूतानां तस्या जागर्ति संयमी यस्य जागर्ति भूतानि सानि शाप
श्यतो मुने ६९ अपूर्यमाणमचलप्रतिष्ठं समुद्रमापः प्रविशं
तियद्वत तद्वत्कामायं प्रविशंति सर्वं स शान्तिमाप्नोति न कम्पका
मी ७० विहाय कामान्यः सर्वान्मुमांश्चरति निःस्पृहः निर्ममो
निरहंकारः स शान्तिमधिगच्छति ७१ एषा ब्राह्मी स्थितिः पार्थ नै
नां प्राणविमुह्यति स्थित्वा स्यामंतकालेऽपि ब्रह्मनिर्वाणमृच्छ
ति ७२ इ श्री ग द्वी मु नि ऋ ह्य द्या यो शा श्री
ष्वा न वा सो यो ना हि यो यः २ न न वा

ज्यायशी चेत्कर्मणास्तेप्रतावुद्धिर्जेनार्देन तत्किं कर्मशोधो
 रेमांनयोजयमिकेशव १ ज्यामिश्रेणोववाकोनवुद्धिमोहय
 मीवमे तदेकंवदनिश्चित्ययेनश्रेयोहमापुयां २ श्री ग
 नु च त्वाकेस्मिन्निविधानिष्टापुण्योक्तामयानघ ज्ञान
 योगेनसांख्यानां कर्मयोगेनयोगिनां ३ नकर्मणामनारंभा
 त्रेष्टुर्मपुरुषोऽश्रुते नचसंन्यसनादेवसिद्धिंसमधिगच्छति ४
 । नहि कश्चिद्व्यक्तमपिजातुतिष्ठत्यकर्मकृत्य कार्यतेत्यवशः ५
 कर्मसर्वः प्रकृतिर्जैर्गुणैः ५ कर्मेन्द्रियाणिसंयम्ययज्ज्ञास्तेमनसा
 स्मान इन्द्रियार्थानिविमूढात्मा मिथ्याचारमउच्यते ६ यस्मिन्दि
 याणांमनसानियम्याभ्यसेर्जेन कर्मेन्द्रियैः कर्मयोगमशक्तशयि
 ष्यते ७ नियतंकुरु कर्म त्वंकर्म ज्यायो ह्यकर्मसः शरीरज्ञात्रापि

च तेन प्रसिद्धो दकर्मणः ॥ ८ ॥ यजार्थी त्वकर्मणो न्यक्तो को यं कर्म वं
धनः तदर्थं कर्म को ते यमुक्तसंगः समाचरः ॥ ९ ॥ सह यज्ञाः प्रजाः सृ
ष्टापुरोवाच प्रजापतिः अनेन प्रसविष्य धूमिष्वोस्त्विष्टका मधुक
॥ १० ॥ देवान्मावयतानेन ते देवा भावयंतु वः परमं मावयंतः श्रेयः
परमवाश्यथ ॥ ११ ॥ इष्टाभीगान् हिवो देवा दास्यंते यज्ञभाविताः तै
देतान प्रदायिष्यो यो भुंक्ते तेन पवसः ॥ १२ ॥ यज्ञशिष्टाशिनः संतो मु
च्यंते सर्वकिल्बिषैः भुंजते ते त्वद्यं पापा ये पचंत्यात्मका एता
॥ १३ ॥ अत्राद्रवति भूतानि पुर्जन्या दन्नसंभवः यज्ञाद्रवति पर्जन्यो य
ज्ञकर्मसमुद्भवः ॥ १४ ॥ कर्मब्रह्मोद्भवं बिभ्रद्ब्रह्माक्षरसमुद्भवं तस्मा
त्सर्वगतं ब्रह्म नित्यं यज्ञे प्रतिष्ठितं ॥ १५ ॥ एवं प्रवर्तितं च कं नानुवर्तय
सीहयः अघायुरिंदिया रामो मोक्षं पार्थ स जीवति ॥ १६ ॥ यत्त्वा

१
 त्मरतिरेव स्यादात्मतृप्तिप्रश्नमानव आत्ममेव च संस्तुष्टुस्तस्य कार्येन
 विद्यते १० नैव तस्य कृतेनार्थो नाकृतेनेह कश्चन न चास्य सर्व
 भूतेषु कश्चिदर्थव्यपाश्रयेयः १८ तस्मादसक्तः सततं कार्यकर्मस
 माचरन् अशक्नोत्याचरन् कर्मपरमाप्नोति पूरुषः १९ कर्मणो
 बहिर्संमिद्धिमास्थिता जनकादयः लोकसंग्रहमेवापि संपश्य
 न्कर्तुमर्हसि २० न मे पार्थ यद्यदाचरति श्रेष्ठस्ततदेवेतरो जनः
 स यत्प्रमाणं कुरुते लोकस्तदनुवर्तते २१ न मे पार्थास्ति कर्तव्यं
 त्रिषु लोकेषु किंचन नानवाप्तमवाप्तव्यं वर्तस्व च कर्मणि २२
 यदि ह्यहं न वर्तेयं जातु कर्म स्यादन्तर्द्वितः प्रमवर्त्तमानुवर्त्तते मनु
 ष्यार्थसर्वशः २३ उन्मीदेयुरमे लोकान कुर्यां कर्मचदहं सं
 कास्य च कर्ता स्यामुपहृन्नामुमाः पुजा २४ शक्नोः कर्मण्यपि

हं सो यथीकृर्वेति भारत कुर्याद्विद्वत्तथा शक्तश्चि कीर्षुर्लोक सं
ग्रहं २५ ननु हि मे दंजनयेदज्ञानो कर्मसंघिनां जोषयेत् सर्वक
र्माणि विद्वान्युक्तः स्याच्चान २६ पुरुतेः क्रियमाणानि गुणैः
कर्माणि सर्वशः अहंकारविमूढात्मा कर्ताहमिति मन्यते २७
तत्त्ववित्तुमहाबाहो गुणकर्मविभागयोः गुणागुणोषु वर्तेते इति
प्रत्वानस्मृतं २८ पुरुतेर्गुणसंमूढाः पतन्ते गुणकर्मसु तान
कृत्स्नविदो मंदान् कृत्स्नवित्रविचालयेत् २९ मयि सर्वाणि
कर्माणि मन्यस्याध्यात्मचेतसा निराशीर्निर्ममो भूत्वा युध्यस्व
विगतः ज्वरः ३० ये मे मतमिदं नित्यमुनुतिष्ठन्ति मानवाः अहावं
तो न क्षयंतीमुच्यन्ते तेऽपि कर्मभिः ३१ ये चेतदभ्यस्यन्ती नानु
तिष्ठन्ति मे मतं सर्वज्ञानविमूढास्तान्विद्धि नष्टानचेतसः ३२

मृदशं चेष्टते स्वस्याः प्रकृतेर्जीनवानपि प्रकृतिं योति भूतानि नि
 ग्रहः किं करिष्यति ३३ इन्द्रियस्येन्द्रियस्यार्थे गगद्देवोऽयमस्ति तौ
 तयोर्नवमप्रागद्देवौ त्वस्य परिपंथिनौ ३४ ज्ञेयान् च धर्मो विगुणाः
 पाधर्मोऽत्यनुष्ठितात् स्वधर्मो निधनं ज्ञेयं पाधर्मो भयावहः ३५
 ३५ नु वा ॥ अथ केन प्रयुक्तोऽयं पापं चरति पूरुषः अनिहन्नयिवा
 र्थं यो वत्सादिव न योजितः ३६ श्री ग नु च कामप्यस्ते धर्म
 रजोगुणसमुद्भवः महात्मनो महापाप्मा विद्ध्येनमिह वैरीणः ३७
 धर्मेणा विरयते वन्दिर्यथादर्शो मत्तेन च यथोत्पन्नावृत्तौ जर्मस्तथा
 तेनैव मीवृत्तं ३८ आवृत्तं ज्ञानमेतेन ज्ञाननो नित्यवैरिणः क
 मरूपेण कौतेय दुष्पूरेणानलेन च ३९ इन्द्रियाणि मनो बुद्धि
 र्मा धिष्ठानमुच्यते ४० तैर्विप्रो हयस्य ज्ञानमावृत्य देहिनां ४० त

स्माच्चमिंदियाशायादौनियम्याभरतर्षमः पापानेपुत्रहि ह्येनं
 ज्ञानविज्ञाननाशनं ४२ इंदियातिपायाहुरिंदियेभ्यःपांमनः
 मनसस्तुपावुहिर्येवुहेःपरतस्तुसः ४२ एवंवुहिर्येवुहः
 संस्वभ्यात्मानमात्मन उहिशत्रुंमहावाहो कामरूपं दुष्टं सदे
 ४३ इ श्री ग दी सु नि नि न्तु ह्य द्या यो शा श्री
 ह्या न वा क यो ना वृ यो यः ३ श्री ग नु च ई
 प्रविवस्वतेयोगं प्रोक्तवानहमव्ययं विवस्वानमनवे प्राह्मनुरि
 द्याकवेवुवीत् २ एवंपां पश्यामिमं शत्रुं यो विदुः सकाले
 नेहमहता रोगो नष्टः पां तप २ प्रयवायं मया ते द्युयोगः प्रोक्तः शु
 रतनः प्रकीर्तिमे सत्त्वाचेति रहस्यं ह्येतदुत्तमं ३ अ न वा
 अपां भवतो जन्म पां जन्म विवस्वतः कथमेतद्भिज्जानीयं

त्वमादौ प्रोक्तवानिति ४ श्री ग नु च बहुनिमेषमीतानि
 जन्मानितवचाजुन तान्येहं वेदसर्वाणि न त्वं वेद्यपरंतप ५
 अतोऽपि न्न व्ययत्मा भूतानामपीश्वरोऽपि स न प्रकृतिं स्वामधिष्ठ
 य संभवाभ्याम्यत्मा यथा ६ यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भा
 रतः शुभ्रभुवनमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहं ७ परित्राणाय
 साधुनां विनाशाय च दुष्कृतां धर्मसंस्थापनार्थाय संभवाभिषु
 मेयुगे ८ जन्म कर्म च मे दिव्यमेवं यो वेत्ति तत्त्वतः त्वत्कृदेहं पु
 नर्जन्मानैति मामेति सोऽजुन ९ वीत्यामभयकोधामनप्रयापामु
 पाश्रिताः बहवो जानत यमापूतामद्रावमागताः १० ये यथा
 प्राप्नुयुते तांस्तथैव भताम्यहं मम वर्तमानुवर्तते मनुष्याणां
 र्धसर्वशः ११ को हं त कर्मणां सिद्धिं यजंत यद्देवताः क्षियु

हिमानुषेलोके सिद्धिर्भवति कर्मजा १२ चातुर्वर्ण्यमप्यासृष्टं गुण
कर्मविभागशः तस्य कर्तारमपि मां विद्म्यकर्तारमव्ययं १३ न मां
कर्माणि लिपंति न मे कर्मफले स्पृहा इति मां योभि जानाति क
र्मभिर्न स बध्यते १४ एवं ज्ञात्वा कृतं कर्म पूर्वोपि मुमुक्षुभिः
कुरु कर्मैव ततस्माच्च पूर्वैः पूर्वतां कृते १५ किं कर्म किमकर्
मेति कवयोपि न मोहिताः तत्तै कर्म प्रवक्ष्यामि यत्नात्वा मोक्षये
षु मात १६ कर्मणि ह्यपि बोधव्यं बोधव्यं च विकर्मणः अक
र्मणश्च बोधव्यं गहना कर्मणो गतिः १७ कर्मण्यकर्मयः पश्येद
कर्मणि च कर्मयः स बुद्धिमान्मनुष्येषु स युक्तः कृत्स्न कर्मकृत
१८ यस्य सर्वे स मां भाः कामसं कल्पवर्जिताः जानाति न दग्ध
कर्माणं तमाहुः पंडितं बुधाः १९ त्यक्त्वा कर्मफलासंगं नित्यं

तृप्तो निराश्रयः कर्मण्यभिपुवृत्तो धिनेव किंचित्करोति सः २० निरा
 शीर्यत चित्तात्मान्यस्तु सर्वपापि गृहः शाश्वतं केवलं कर्म कुर्वन्ना
 प्रोति किं लिखं २१ यदृच्छात्मा भवेत्तुष्टो हं द्वातीतो विप्रत्ताः समः
 सिद्धावसिद्धौ च कृत्वा पिन निवध्यते २२ गतसंगस्य मुक्तस्य ता
 नावस्थितचेतसः यज्ञाया च तः कर्मसमग्रं प्रविलीयते २३ ब्रह्मा
 र्थं वा ब्रह्म हविर्वृत्त्या ग्नौ ब्रह्माणा हुतं ब्रह्मैव तेन गन्तव्यं ब्रह्म कर्म
 समाधिना २४ दैवमेवापोय जं यो गिन पर्युपासते ब्रह्मा ग्ना वप
 र्येतं यज्ञेनैवोपजुहोति २५ ओजा दीनिं दिपा रात्र्ये संयमाग्निषु
 जुहोति २६ सर्वाणीं दिव्य कर्माणि प्राणा कर्माणि चापो ज्योत्स्ना
 संयमयोगाग्नेौ जुहोति ज्ञानपिते २७ इन्द्राय ज्ञास्तपो यज्ञा योग
 यज्ञास्तथापो स्वाध्यायज्ञानयज्ञाश्च यनयः संशितवृतः २८ अ

पानेऽनुकृतिप्राप्तं प्राप्नोति तन्मयापो प्राणापानातीरुध्याप्राप्ताया
प्रयापानाः २१० अपोऽनियताहारः प्राणान्प्राणेषुऽनुकृति सर्व
येते यत्तद्विदो यत्तद्विदितकल्मषाः २११ यत्तद्विदितभूतभुजो योति
यत्तद्विदितभूतभुजो योति यत्तद्विदितभूतभुजो योति २१२ ए०
वैवहविधा यत्तद्विदितभूतभुजो योति यत्तद्विदितभूतभुजो योति २१३
ज्ञात्वा विदोऽनुकृति २१४ ज्ञेयाऽनुकृतिमया यत्तद्विदितभूतभुजो योति २१५
सर्वकर्मविलेपा यत्तद्विदितभूतभुजो योति यत्तद्विदितभूतभुजो योति २१६
विषुञ्जेन सेवया उपदेक्ष्यति ते ज्ञानं ज्ञानिनस्तस्य दर्शिनः २१७ य
ज्ञात्वा न पुनर्मेहमेव यात्यसि पांडु येन भूतान्यशेषेणादस्य स
त्यन्यथो मयि २१८ अपि चेदसि पापेभ्यः सर्वेभ्यः पापकृत्तमः स
र्वज्ञानप्रवेनेव वृत्तिनस्तं तं विष्णुमि २१९ यद्येधं सिमिदो गिरिर्मे

स्मृतीकुहतेर्जुन ज्ञानाग्निः सर्वकर्मणि भस्मसात्कुहते तथा ३० न
 हि ज्ञानेन न मृदु शोष विप्रमिह विद्यते तत्त्वयं योगसंस्थिदुःकालेनात्म
 निविंदति ३१ अद्वायां स्रभते ज्ञानं तत्प्राः संयतेन्द्रियः ज्ञानं तन्ध्याप
 रं शंतिप्रचोराधिगच्छति ३२ अप्रपञ्चाप्रदधानश्च संशयात्मा वि
 नश्यति नायं लोकोऽस्ति न परो न सुखं संशयात्मनः ४० योगसम्यस्त
 कर्मणां ज्ञानसंछिन्नमशयः आत्मयंतं न कर्मणि निबधुंति धनं तय
 ४१ तस्मादज्ञानसंभृतं हृत्स्थं ज्ञानाग्निनात्मनः द्विज्यै न संशयं योगमा
 तिष्ठोत्तिष्ठभात ४२ ॐ श्री ग द्वी मू नि न्मु ह्य द्या यो शा
 श्री स्वा न वा क सं स गो प्र नु ध्या ध प्र नु वा
 संन्यासं कर्मणां कृष्णपुनर्योगं च शंशमि यद्वेद्यस्तयोरेकं तन्मे ब्रूहि
 मुनिश्चितं १ श्री ग नु च संन्यासः कर्मयोगश्च निःश्रेयोसंका

बुधौ तद्योस्तु कर्मसंन्यासात्कर्मयोगो विशिष्यते २ तद्यः स नित्यसं-
न्यासी यो न दृष्टि न कांक्षति निर्द्वन्द्वो हि महाबाहो सुखं वेद्यान्मुच्यते
३ सांख्ययोगो पृथग्यात्माऽब्रुवदंति न पंडिताः एकमप्यास्थितमप्यगु-
मयोर्विदते फलं ४ यत्सांख्येषां पश्यते स्थानं तद्योगो विशिष्यते एकं
सांख्यं च योगं च यः पश्यति स पश्यति ५ संन्यासस्तु महाबाहो दुःखमा-
प्नुमयोगतः योगयुक्तो मुनिर्युत्थ न चोपाधिगच्छति ६ योगयुक्तो वि-
मुदात्मा विजितात्मा जितेंद्रियः सर्वभूतात्मा स त्मा कुर्वन्नपि न लिप्यते
७ नैव किंचित्करोमीति युक्तो मन्यते तत्त्वचित् पश्यन् शृण्वन् स्पृशन्
तिष्ठन् श्रज्जनाहन् च पश्यन् श्रमन् ८ पुत्रपत्निमृतनरान् कृन्न्मित्रमित्रिण-
त्रपि रंदिष्यामीदिष्यार्थेषु वा स्तं तर्हि धारयन् ९ बुद्ध्या ध्याय कर्म-
शिसं संत्यक्ता करोति यः लिप्यते न स कवेन पद्यपद्ममिवोभ्रमाः १०

कायेन मनसा बुद्ध्या चेतनेति त्रिधा विद्यते यो न कर्म कुर्वति संगं त्यक्त्वा त्म
 मुह्ये ११ युक्तः कर्मफलं त्यक्त्वा शांतिमाप्नोति नैषिकी अयुक्तः काम
 करोण फलेश्चो नियम्यते १२ सर्वकर्मणि मनसा संन्यस्यास्ते सुखं व
 शी न च ह्योपेतो देही नैच कुर्वन्न कारयन् १३ न कर्तृत्वं न कर्मणि लोकस्य
 सज्जतिषु भुः न कर्मफलसंयोगं स्वभावस्तु प्रवर्तते १४ नादत्ते कस्यचि
 त्प्रापं न चैवमुक्तं विभुः अज्ञानेनावृतं ज्ञानं तेन मुह्यंति जंतवः १५ ज्ञाने
 न तु तदज्ञानं येषां नाशी तमात्मनः तेषामादित्यवज्ञानं प्रकाशयति तत्परां
 १६ तद्बुद्ध्यास्तदात्मानस्तन्निष्ठास्तत्यागयन्ताः गच्छन्त्यपुनरावृत्तिं ज्ञाननिर्धु
 तकल्मषाः १७ विद्यायिन यमं यत्रेवा ह्यगोपायि हस्तिनिष्पुनि चैव अत्र
 पाके च पंडिताः समदर्शिनः १८ ईहैव तैर्जितः सर्गो येषां साम्ये स्थितं मनः
 निर्षो दोषं हि समं वृत्ततस्मात्पुह्यसिते स्थिताः १९ न प्रहृष्येत्पुयं प्रा

षमोहिजेत्याप्यचापियं स्थिरबुद्धिसंमूहोद्बुद्धविदुह्यसिस्थितः २०
 वाह्यस्पर्शशक्त्यात्माहिंदत्पात्मनियत्सुखं सवृह्ययोगयुक्तत्मासुखम
 ज्ञयमप्नुते २१ यहिसंस्पर्शजाभोगादुःखयोनयएवते आद्यंतवंतःकौंते
 यनतेषुमतेबुद्धः २२ शक्नोतिहेवयः सोटंप्राक्कृतीविमोक्षणात् काम
 क्रोधाद्व्यंवेगंसयुक्तःससुखीनः २३ योतःसुखोतःरागप्रसक्त्यांतर्ज्योतिरेव
 यः सयोगीबुद्धनिर्वाणंवृह्यभूतोधिगच्छति २४ त्वमंतेबुद्धनिर्वाणामः
 षयःहीणकल्मषाः छिन्नहेधायतात्मानःसर्वभूतिहितैरताः २५ काम
 क्रोधवियुक्तानांयतीनांयतचेतसां अभितोबुद्धनिर्वाणंवर्ततेविदिता
 त्मनां २६ स्पर्शान्कृत्वायहिर्वाह्याश्चक्षुःश्रोत्रोवांतोभ्रुवोः प्राणापानौ
 समौकृत्वानासाभ्यंताचारिणौ २७ यतेंद्रियमनोबुद्धिर्मुनिर्मोक्षपायगाः
 विगतेछात्रयक्रोधोयःसदामुक्तिरवसः २८ भोक्तायततपसांसर्व

लोकाप्रहेष्यां सुहृदंसर्वभूतानां ज्ञात्वा मां शान्तिमश्नुति ॥ २१ ॥
 श्री ग ह्रीं स्र नि स्र ह्र घ्रा यो शा श्री ह्मा न वा सं
 स गो म च ध्या ॥ ५ श्री ग नु च अनाश्रितः कर्मफलं
 कर्म कर्मकोटिभ्यः संन्यासी च योगी चाननिर्मितः चाक्रियः १
 यं संन्यासमिति प्राहुर्योगे तं विधिमाहुः न ह्यसंन्यस्तसंकल्पो योगी
 भवति कश्चन ॥ २ उपारुरुद्धोर्मनिर्योगं कर्म काराणमुच्यते योगा
 रुढस्य तस्मै व शपः काराणमुच्यते ३ यदा हि नेन्द्रियार्थेषु न कर्मस्य
 नुषज्जते सर्वसंकल्पसंन्यासी योगारूढस्तदोच्यते ४ उद्धोदात्मना
 त्मानं प्रात्मानं प्रवसादयेत् आत्मैव ह्यात्मनो बंधुरात्मैव तत्पुत्रात्मनः
 ५ बंधुरात्मात्मनस्तस्य येनात्मैवात्मना जितः अनात्मनस्तु शत्रुत्वेव
 र्तेतात्मैव शत्रुवत् ६ जितात्मनः पुंशो तस्य परमात्मा समाहितः ॥ २१ ॥

तोस्मसुखदुःखेषुतथापानायमानयोः ३ ज्ञानचित्तज्ञानपतप्रात्माकू
 टेः स्वीयिजितेंद्रियः युक्तयत्युच्यतेयोगीशमलोषाशमकोचनः ८
 मुहन्मित्रार्युदासीनमध्मस्थहेष्पबंधुषु साधुष्वपिचपापेषुसप्रवृद्धि
 र्विशिष्यते १० योगीयुंजीतसततमात्मानं हसिस्थितः एकाकीयतचि
 तोत्मानिगशीर्यगिग्रहः १० अचोदेगेषुतिष्ठामस्थिरमासनमात्मनः
 नान्यश्रुतं नातनीचैचेत्मांजिनकुसोत्रं ११ तत्रैकाग्रं मनः कृत्वा यत्न
 चित्तेंद्रियक्रियाः उपविश्यासनेयुंज्यायोगमात्मविशुध्यै १२ समंका
 यशिरोगीबंधाद्यत्रचत्नंस्थिरः संपेक्ष्येनासिकागंस्वदिशश्चानवलो
 कयत् १३ प्रशांतात्माविगतभीर्वृह्यचायितेस्थितः मनःसंप्रपन्नचि
 तोयुक्तः प्राप्तीतमत्याः १४ युंजन्नेवं सदात्मानं योगी नियतमानसः शां
 तिनिर्याहपरमंमत्संस्थाप्रधिगच्छति १५ नान्यश्रुतस्तुयोगोस्तिनचै

कान्तमनश्चतः न चातिस्वप्रशीलस्य तागतो नैव चार्जुन १५ युक्ताहा
 रविहास्ययुक्तचेष्टस्य कर्मसु युक्तस्वप्नावबोधस्य योगो भवति दुःस्व
 हा १६ यदा विनियतचित्तमात्मन्येवावतिष्ठते निस्पृहः सर्वकामे
 भ्यो युक्तस्तु चेतदा १७ यथा दीपो निवातस्थो न दूने सोऽपि मा स्म ज्ञा
 योगिने यतचित्तस्य युजतो योगमात्मनः १८ यो योगसमस्तो चित्ते नि
 रुद्धं योगसेवया यत्र चैवात्मना त्मानं यश्च आत्मनितुष्यति २० सु
 खमात्यंतिकं यतद्बुद्धिमाहात्म्यं त्रीदिवं वेत्ति य इन्द्रियं चैवायं स्थितश्चत
 तितश्चतः २१ यं तन्ध्या चापां त्नाभं मन्यते नाधिकं ततः यस्मिन् स्थि
 तो न दुःखेन गुरुणापि विचाल्यते २२ तं विद्या दुःखसंयोगंधियोगं यो
 गसंज्ञितं स निश्चयेन योक्तव्यो योगो निर्विण्णचेतसा २३ संकल्पप्रभ
 वान्कायां त्यक्त्वा सर्वानशेषतः मनसैवेन्द्रियग्रामं विनियम्य समं त

तः २४ शानैः शानैरुपायैर्दुष्टाध्यासिगहीसया आत्मसंस्थे मनः कृ
त्वा न किंचिदपि चिंतयत् २५ यतो यतो निश्चरति मनश्चंचलम
स्थिरं ततस्ततो निश्चये तदात्मन्येव वशं नयेत् २६ पुरातनमनसं
ह्येनं योगिनं सुखमुत्तमं उपैति शान्तिरज्ञसंयमभूतप्रकल्पघं २७
युज्जन्नेवं सदात्मानं योगी विनातकल्पघः सुखेन ब्रह्मसंस्पर्शमत्यंतं
सुखमश्नुते २८ सर्वभूतस्य प्रात्मानं सर्वभूतानि चात्मानि इदं ते योगी
मयुक्तात्मा सर्वत्र समदर्शनः २९ योगी प्रापश्यति सर्वत्र सर्वं च मयि प
श्यति तस्याहं न पृथग् श्रामि स च मे न पृथगिति ३० सर्वभूतस्थितं योगी
मां भजत्येकत्वमास्थितः सर्वथा वर्तमानोऽपि स योगी मयि वर्तते ३१
आत्मौ पश्येन सर्वत्र समं पश्यति यो रजुनः सुखं वायदि वा दुःखं स योगि
प्राप्नोति ३२ अ न वा योगयोगास्त्यया प्रोक्तः साम्येन मधुसूद

५

न एतस्याहंनपश्यामिचंचलत्वात्स्थितिंस्थिरां ३२ चंचलंहिमनः
 कृष्णपुष्पाधिवलवदृढं तस्याहंनिग्रहंमन्येवायोविमसुदुष्करं ३४ श्री
 ग नु च असंशयंपहावाहोमनोदुर्निग्रहंचलं अभ्यासेनतुर्कौंतेयः
 यौगन्ध्याचागह्यते ३५ असंयतात्मनोयोगोदुष्प्रापारतिमेतीति वश्यात्म
 नातुयस्तताशक्योवापुमुपायतः ३६ न वा अयतिःप्रहयोयेतोयो
 गाच्चलितमानसः अप्राप्ययोगसंहिद्धिकंगतिंकृष्णगच्छति ३७ कश्चिन्नो
 भयविमृष्टश्चिन्ताभमीवनश्यति अयतिष्टोमहावाहोयिमूढोबुद्धसाध्यधि
 ३८ एतन्नेसंशयकृष्णश्चेत्तुमर्हस्यशेषतः त्वदन्यःसंशयस्यास्येतेतानह्यु
 पपद्यते ३९ श्री ग नु च पार्थनैवेहनामुत्रयिनाशस्यविद्यते नहि
 कल्याणकृत्कश्चिदुर्गतिंताताच्छति ४० प्राप्यपुण्यकृतान्लोकानुधि
 त्वाशाश्रयतीःसमाः मुचिनांश्रीमतांगेहेयोगभूतेभिर्नायते ४१ अथवा

योगिनामेव कुले भवति धीमता एतद्दिदुर्लभतस्त्वोके जन्म यदीदृशं ४
 २ तत्र तं बुद्धि संयोगं तत्र भवेद्यौर्वदेहिकं यत चेत्तततो भूयः संसिद्धौ कुरुनेदं
 न ४३ पूर्वाभ्यासेन तेनैव हि यतेत्यवशोपि सन् यत्तासुरविद्योगस्य शब्दव
 द्वातिवर्तते ४४ पृथक्ता यतमानसु योगी संशुद्धि कल्पिषः अनेकजन्म
 संसिद्धिस्ततो यांति परं पौंति ४५ तपस्विभ्योधिको योगी ज्ञानीभ्योपि म
 तोधिकं कर्मभिश्चाधिको योगी तस्माद्योगी भवार्जुन ४६ योगिनाम
 र्वेषां महतेनां तात्मनो अहाद्यान्वज्जते यो मांसमेयुक्तमो मतः ४७ १ श्री
 ग ह्रीं मू नि स्रु ह्य या यो शा फ्री ह्य न वा ज्ञा सं म गो
 म ह्ये यः ६ श्री ग नु च प्रप्या शक्तमनाः यार्थयोगं पुं जन्मदा अयः
 असंशयं समं यमो यथा ज्ञात्यस्ति ह्यु १ ज्ञानं ते हं स विज्ञानं प्रिदं विद्वान्म
 शेषतः यज्जत्यानेह भूयो न्यजातव्यमवशिष्यते २ अनुष्णाणां महतेषु

कश्चिदुत्तमसिद्धये अततामपि सिद्धानां कश्चिन्मावेति तत्त्वतः ३ भूमिणा
 पोन्नलोचायुः खं मनोबुद्धिरेव च महंकारात्तज्जमेभिन्नायुक्तितारुधा ४
 अपोरोक्षमिदं तत्त्वान्योपकृतिविधिमेवां जीवभूतं महाबाहो यदंधार्यते
 जगत् ५ एतच्चेति निभूतानि सर्वाणि त्युपधारये अहंकारस्तत्रात्तः पुः
 भयः पुलस्तथा ६ प्रतः पातानां न्यत्किंचिदस्ति धनं यद्यपि सर्वमिदं
 प्रोक्तं सूत्रे मणिगणा इव ७ रसि ह्यमसु कौंतेय प्रभास्मि स शि सूर्य प्रोः य
 तावः सर्ववेदेषु शतैः वेपौ रुषं नृषु ८ पुण्ये गंधपश्चिष्यं च तेजश्चा
 स्मि विभावसौ जीवन्तं सर्वभूतेषु तव श्चास्मि तव स्थिषु ९ वीजं मां सर्व
 भूतानां विद्धि पार्थ सनातनं बुद्धिर्बुद्धिप्रतामस्मि ते जज्ञे जज्ञिनामहं
 १० बलं बलवतां चाहं कामाणां विवर्जितं धर्मविरुद्धो भूतेषु कामो
 स्मि मातर्धम ११ ये चैव सात्त्विकाभावात्तस्मात्तामसाश्च ये प्रकृष्ट

एवेति तान्विहितं न्येहं तेषु ते मयि १२ विभिर्गुणमये श्रीर्वैभिः सर्वत्र मि
दं जगत् मेहितं नाभिजानाति मा मेऽभ्यः पश्य मयं १३ देवी ह्येषा गुणम
यी प्रप्रमायादुत्पया मा मेव ये पुपयुते माया मे तां तां तिते १४ नमो दु
कृतिनो मूढाः पुपयुते नराधमाः मायया वहत ज्ञाना ज्ञासुं भावमाश्रि
ताः १५ चतुर्विधा भजंते मां जनाः जनाः सुकृतिनो र्जुन ज्ञाते जित्ता सुखा
धीतानी च मा तर्षभ १६ तेषां ज्ञानी नित्यं युक्त एक भक्तिर्विशिष्यते
पुणो हि ज्ञानिनो त्यर्थं महं स च मम पियः १७ उदागः सर्व एवैते ज्ञानी त्वा
त्मेव मम तं ज्ञास्थितः सहियुक्तात्मा मामेवानुत मां गतिं १८ वहनां ज
न्यनामं ते ज्ञानवान्मां पुपयुते वासुदेवः सर्वमिति मम हात्मा मदुर्लभः
१९ को मे स्ते स्ते हत ज्ञानाः पुपयुते न देवताः तं तं नियममास्था यपुक्त
त्या नियताः स्वया २० यो यो यो यो तनुभक्तः श्रद्धयार्चितुमर्हति त

सतस्याचलांशदोतामेवविदधामहे २१ सतयाश्रुदयायुक्तसस्या
 धनमीहते लभ्यतेचततःकामान्मयेयविहितान्हितान् २२ अतव
 तुफलंतेषांतद्वयत्यल्पमेधसां देवादेवयतोयांतिमदुक्तायांतिमाप्र
 पि २३ अथ्यत्तंयत्किमायत्तंमन्यंतेमाप्रबुद्धयः पांभावप्रज्ञानंतेमा
 प्राय्ययःप्रनुत्तमं २४ नाहंपुकाशःसर्वस्ययोगमायासमावृतः मूढोयं
 नाभिज्ञानातिलोकोमाप्रज्ञमय्यं २५ वेदाहंसप्रतीतानिगर्तमाना
 निचर्जुन भविष्याणिचभूतानिमांतुवेदनकश्चन २६ इष्टादेषसमु
 त्थेनहंहमोहेनभात सर्वभूतानिसंमोहंसोषंतिपरंतव २७ येषांत्वं
 तगंतयापेज्जनानांपुण्यकर्मणां तेहंहमोहनिर्मुक्तमजंतेमांहटवृताः
 २८ जगामाशाश्रुदयायमायाश्रित्ययतंतिये तेबुद्धतद्विदुःकृत्स्नमभ्या
 त्मंकर्मचाखिलं २९ साधिभूताधिदैवंमासाधियज्ञंचयेविदुः पृथ

सा कालेऽपि च मते विदुषु रूचेतः ३० १ श्री ग ही स नि तु ह्य वा
 यो शा श्री ह्या न वा जा वि न गो म म ध्या ७ अ न वा
 किं तद्वद्वकि म ध्या त्वं किं कर्म पुरुषोत्तमः अधिभूतं च किं प्रोक्त मधिं देवं कि
 मुच्यते १ अधिभूत कथं कोत्र देहे हि न्मधुसूदन पुराण काले च कथं ते यो
 सि नि यता न्मभि २ श्री ग नु च अहं ब्रह्मणामं स्वभावो ध्यात्मा मुच्य
 ते भूतभावोद्भवको यि साः कर्म संज्ञितः ३ अधिभूतं ह्यो भावः पुरुष १
 ज्याधिं देवतं अधिभूतो ह्येवात्र देहे देह भूता यः ४ अंतकाले च मा
 मेव स्मरन्मुक्ता कलेचां यः प्रयाति स्य द्भावं याति नोत्पन्न संशयः ५ यं यं
 चापि स्मरन्नायं त्यजत्यं कलेचां तंतमेवेति कौंतेय प्रदात द्वावभायितः ६
 तस्मान्सर्वं मुकुलेषु मा प्रनुस्मरयुध्मव मण्यर्थित मनो बुद्धिर्मा मे वैष्णव्य
 संशयः ७ अभ्यासयोग्युक्तेन चेतसानान्य गान्धिना यामं पुरुषं दिव्यं वा

तिपार्थानुचिंतयन् ८ कश्चिपुण्यमनुयासितामलोपासीयांसमनुस्मरेद्यः
 सर्वस्य धातामविंशत रूपमादित्यवांतिप्रसःपास्तान् ९ पुण्यात्कालेन
 नसाचलेन प्रकृष्यायुक्तोद्योगवलेन चैव भुवोर्मध्येपुण्यामावेश्यसम्प
 क्यतंयांपुरुषप्रपैतिदिगं १० यदहं वेदविदोयदंत्यिगंतियद्यतयो
 वीतराणः यदिहंतोयद्वहचर्यंचांतितत्तेयदंसंगहेणप्रवह्ये ११ सर्वद्व
 णानिसंश्रम्यमनोहृदिनिरुध्य च मर्त्याध्यायात्मनःपुण्यामास्थितोयोगधा
 रणो १२ उद्भित्येकाहंयुह्यग्राहन्मामनुस्मान् यःप्रतिपातित्यज्जन्देहं
 सयातिपारंगतिं १३ अनन्यचेतासततंत्योगांस्मरतिनित्यमः तस्याहेम
 त्प्रपार्थनित्ययुक्तस्ययोगिनः १४ मामप्येत्यपुनर्जन्मदुःखाल्मयमशा
 ष्यतं नापुचंसिमहात्मानंसंहिंसेयामंगताः १५ अत्रावुह्यभुवनालोकः
 पुनरावर्तिनोर्जुन मामप्येत्यतुर्कौंतेयपुनर्जन्मनचिद्यते १६ सहस्रयुग

पथितप्रहर्षदुस्मृतिविदुः शत्रियुगसहस्रांतांतेहोरात्रिदोत्तना १७ अ
 गस्तमघक्तयः सर्वाः शुभवेत्तहागमे एवागमेपुत्रीयतेतत्रैवाव्यक्तसंर
 के १८ भूतगामसपर्वोयंभूत्वाभूत्वापुलीयते एवागमेवशः पार्थप्र
 वंत्वेहागमे १९ पाससमाशुभाचोन्योव्यक्तोव्यक्तातसनातनः यः
 सर्वेषुभूतेषुनश्यत्सुनविनश्यति २० अथकोद्गारश्चुक्तस्तमाहुः
 यामंगतिं यंप्राप्यननिवर्ततेतदाप्रपामंप्रमः २१ पुरुषः सपरः पार्थ
 भक्ष्यालभ्यस्त्वनन्यथा यामंतःस्थानिभूतानिर्द्येनसर्वमिदंतं
 २२ यत्रकालेत्वनवत्तिमावत्तिंचैवयोमिनः पुयातायांतितंका
 लंयदृष्टापिभातर्षभः २३ अग्निर्द्योतिरहः शुक्लः परमासादुत
 रायणं तत्रपुयातागच्छंतिवृक्षवृक्षयिदोत्तनाः २४ धूमोरात्रीस्त
 थाकृष्णः परमासादज्ञाणयनं तत्रचांद्रमसं द्योतिर्योगीयुग्म

निवर्तते २५ मुक्तकृद्गोतीहोतेज्ञातशाश्वतेमते एकपायात्मना
 वसिमन्ययावर्ततेयुनः ३६ नैतेसतीपार्थज्ञानन्योगीमुह्यतिकश्चन
 तस्मात्सर्वेषुकात्मेयुयोगयुक्तोभवात्तुन २७ वेदेषुयतेषुयतेषुतय
 सुचैवदानेषुपुण्यफलसंयुदिषं नृत्वेतितत्सर्वमिदंविदित्यायोगीप
 रंस्थानमुपैतिचाद्यं २८ १ श्री ग न्नी म् नि त्सु ह्य द्या यो शा
 श्री स्म न वा म पु ष गो म प्रो यः ८ श्री म नु च १ दे
 ततेगुह्यतमंप्रवक्ष्याम्यनस्यवे ज्ञानविज्ञानसहितंयज्ञात्यामोदयसे
 शुभान् राजविद्याराजगुह्यंयविउमिदमुत्तमं १ प्रत्यक्षावगमंधर्मसि
 सुखंकर्तुमशक्यं २ अप्रमदधीनापुरुषाधर्मस्यास्यपरंतप अपुण्यमोनि
 वर्ततेमत्पुंसंसावर्तन्नि ३ प्रयाततमिदं सर्वंज्ञादव्यक्तमूर्तिना प्र
 त्यानि सर्वभूतानि नचाहंतेषुवसितः ४ नचमत्स्यनिभूतानिप

श्रमे योऽपि श्रमां भूतमत्र च भूतस्योपमात्मा भूतभावः यथा ७ का
 शस्त्रितो नित्यं वायुः सर्वत्र गोमहान तथा सर्वाणि भूतानि प्रकृत्या नीत्युप
 धारय ८ सर्वभूतानि कौंतेय प्रकृतिं पांति प्राप्तिं कां कल्पद्वये पुनस्त
 निकल्पादौ विस्मयामहे ९ प्रकृतिं स्वामवशुभ्या विस्मयामहे पुनः पुनः
 भूतगामप्रिमं कृत्स्नमवशं प्रकृतेर्वशात् ८ न च पांतिनिकर्मणि निव
 धुंति धनं जय इदानीं न बदासीन्यशक्तं तेषु कर्मसु १० यथा धातुः स
 कृतिः स्रष्टे स चरचरां हेतुना न्येन कौंतेय जगद्विपरिवर्तते ११ अत्र
 ज्ञानंति मां प्रहृष्टमानुषीतनुमाश्रितं पांभावमज्ञानं तोमप्रभूतमहे श्रमां
 १२ मोघाशा मोघकर्मो मोघज्ञाना विचेतशः एतन्मामुर्वैव
 प्रकृतिं मोहनीमिताः १२ महात्मानस्तु मायार्थं देवीयुः प्रकृतिमाश्रिता
 भजन्त्यनन्यमनसो ज्ञान्या भूतादिप्रव्यये १३ सततं कीर्तयन्तो मां यतैस्त

अदृष्टवृत्ताः नमस्येत्तच्छ्रमो भक्त्या नित्ययुक्ताऽप्यासते १४ ज्ञानयज्ञे
 नचाप्यन्येयज्ञंतो मा मुपासते एकत्वेन पृथक्त्वेन बहुधा विश्वतो मु
 खं १५ अहं कुरु अहं पतः स्वधाहमहमौ पंधं मं शोहमहमेवाज्यमह
 मग्निहं हुतं १६ पिताहमस्य ज्ञातो माता धाता पितामहः वेद्यं पवित्रं
 प्रोक्तारं अक्यामयज्ञो य च १७ प्रतिर्मता प्रभुः साक्षी निवासः शरणं सु
 हत प्रभवः पुत्रयः स्थानं निधानं वीजप्रव्यं १८ तपाय्यहमहं वपं नि
 गृह्णाम्युत्सतामि च अमृतं चैव मत्पुत्रमदमचाहमर्तुन १९ त्रैविद्या
 मां सोमपापूतपापायरीणि शुभार्गतिं प्रार्थयंते ते पुण्यमासाद्य सुरैः २०
 लोकममंति दिव्यान् दिवि देवमोगान २१ ते संभुक्ता सुगन्तव्यं केचि शालं
 हीनो भूयान्ते मर्त्यलोके केचि शोति एवं त्रयीधर्ममनुप्रयत्ना गता गतं कर्म
 कामलमंते २२ अनन्या शिष्यं तयं तो मां ये जना पर्युपासते तेषां नित्याभि

युक्तानां योगाद्देवमेव हाम्बुद्धं २२ येषां न्यदेवता भक्ता यज्ञं ते मह्यं प्रचिताः
 तेषामेव कौंतेय यज्ञं त्ये विधिपूर्वकं २३ अहं हि सर्वयज्ञानां भोक्ता च
 पुण्यं च न तु मां प्रभितानं तितत्त्वेनातश्च्यवंतिते २४ ऐतिदेववृतादेव्या
 न्नितन्यांति पितवृताः भूतो निर्गन्ति भूते ज्ञायांति मद्याति नोपि मां २५
 यत्र पुण्यं फलं तोयं तोमे भक्ता पुण्यं हति तदहं भक्त्युपहतमश्नामि युष्म
 तात्मनः २६ यत्करोषीद्यदश्नासि यज्जुहोषि ददासि यत् पञ्चपण्यंति कौं
 तेय तत्कुहपुमर्ष्यां २७ शुभाशुभफलैर्नो वं मोक्षमेकम्वंधनैः संन्या
 सयोगा युक्तात्मा विमुक्तो मामप्यैष्यसि २८ समो हं सर्वभूतेषु न मे हेष्मि
 त्ति न प्रियः ये भजंतितु मां प्रसूया प्रथिते तेषु चाग्रहं २९ अपि चेत्सु
 दुःसंयोगो भजते मां न न्यभाक साधो वसमेतव्यः सम्यग्यवसितो हि
 स ३० क्षिप्रं भवति धर्मान्नाशाश्च ह्यंति न गच्छति कौंतेय युतिस्त

नीहिनयेमरुःपुलायति २२ मां हि पार्थव्यप्राश्रित्ययेपि सुपापयोर्नयेः
 त्रिगोत्रैश्चास्तथाशुद्धास्तेपि पातिपरां गतिं ३२ किंपुनर्युद्धमाणाः शुभम
 कृताजर्घ्यस्तथा अनित्यमसुखं लोकमिमं प्राप्य भजस्व मां ३३ मन्मना
 भवमदुक्तेमद्याजीमानमस्कुरु मामेवैष्यसि युक्तेवमात्मानं मत्परायणा
 २४ ६ श्री ग ह्रीं स नि न्मु ह्य चा यो शा श्री ह्मा न वा
 रा वि रा गु यो ना न मो यः ॥ श्री ग न्मु च भयम्बमहा
 वाहो भूतभूमेयामं वचः यत्तद्देवि यामाणा यवद्व्यामिहितकथाया १
 नमेविदुःसुगाणाः पुभवं नमहर्षयः अहमादिर्हि देवनां महर्षिणां च स
 र्वशः २ यो मामतमनादिंचवेत्तिलोकमहेज्ज्वां अमं मृतः स मर्त्येषु सर्व
 पापेषु मुच्यते ३ बुद्धिर्ज्ञानमशंभो हृद्भ्रमासन्धं दमशामः सुखं दुःखं मयो
 मायो भयं चाभयमेव च ४ अहंसा सप्रतानुष्टीत्योदानं प्रशोषशः भ

वन्ति भावाभूतानां प्रवृत्तयश्च विधा ५ सर्वेष्वस्य पूर्वैश्च त्वोरो मन्व
 सृष्ट्या मद्रवामानसाजातास्त्वां लोक इत्युक्तः ६ ए तौ विभूतिभ्यां
 च मयो वेति तत्त्वतः सोऽधिकं येन यो सो न युज्यते नात्र संशयः ७ अ
 हं सर्वस्य पुमवो मत्तु सर्वपुवर्तते इति मत्वा भवेत्ते मां बुधा भावा सम
 न्विताः ८ मच्चिन्ता मद्रुतपुसावेधेऽन्तः परायां कथं तं श्रमां नित्यं
 तुष्यंति चारमंति चः ९ तेषां मततयुक्तानां भजतां प्रीतिपूर्वकं वदा
 मिव बुद्धिभ्यां तं येन मां मुपपातिते १० तेषां मेवानुक्तं पार्थ महमज्ञा
 नं जेतमः नाशया म्यात्मप्रवस्थो ज्ञानदीयेन मास्वता ११ अ न वा
 पां बुद्ध्या पां ध्याम्य वित्रं पां भवान् पुरुषं शाश्वतं दिव्यमादिदेव
 महेधिमुं १२ आहुत्या मप्यः सर्वदेवर्षिर्नादस्तथा नृसितो देवत्वा
 व्यासः स्वयं चैव वृवीधिमे १३ सर्वमेतदृतं मन्येयन्मां वदसि केशवः

नहि ते भगवन्मन्त्रिं विदुर्देवानं दान्त्या १४ स्वयमेवात्मनात्मानं
 स्थत्वं पुरुषोत्तमं अतमाचनमृतेशो देवदेवतात्पते १५ बह्वर्हस्य
 शेषादिद्यात्यात्मविभूतयेः पात्रिर्भिर्भूतिभिर्लोकनिर्मांस्त्वया
 तिष्ठसि १६ कथं विद्यामहं यो गिंस्त्योसदा परिचिंतयन् केषु केषु च
 भवेषु चिंत्योसि प्राण्यन्यथा १७ विस्तरोणात्मनो योगाधिभूतिं च जना
 र्दन भगवः कथयतु सिद्धिं जल्यतो नास्ति मे मतं १८ श्री ग नु च हं
 ते कथयिष्यामि दिव्याद्यात्मविभूतयः प्राधान्यतः कुरु अष्टनात्वं तो
 विस्तारस्य मे १९ अहमास्मागुडाकेश सर्वभूतशायस्थितः अहमादिभ्य
 मभ्यं च भूतानामेव सवचः २० अपादित्यानामहं विष्णुर्ज्योतिषां चिरं
 भुवन् प्रीतिर्मरुतामस्मिन् ह्यत्राणामहं शमी २१ वेदानां सामवेदो
 सिद्देवानामस्मि चामचः इन्द्रियाणां मनश्चास्मि भूतानामस्मि चेतना २२

हृदाणां शंकाश्चास्ति विज्ञेयं यद्वाहसं वसुनोपायकश्चास्ति मेहः
 शिखीणां महं २३ पुण्ड्रसंचमुखं प्रविष्टिपार्थिवदृष्टति सैनानीः
 नामहं स्कंदसामाप्रसिद्धाः २४ महर्षीणां प्रगुरहं पिपासमेकम
 द्वां नृणां जपयते स्मिन्त्याग्राहं हिमालयः २५ अश्वत्थः सर्वव
 द्वाणां देवर्षीणां च नारादः गंधर्वाणां चित्राद्यसिद्धानां कपिलो मुनिः
 २६ उच्चैः प्रवसन् प्रचानां विहिमाप्रमत्तो दुर्ग एव तं जैन्दाणां नाराणां च
 नाधियः २७ अयुधानां महं वनधेनुन्मसिन्मधुक पुनः प्रचालि
 केदर्यः सर्पाणां मस्तिवासुकीः २८ अनेतश्चास्ति नामानो वरुणोपा
 दसामहं पितृणां पर्यमाश्चास्ति यमः सैव मत्तामहं २९ पुद्गादश्चास्ति
 दैत्यानां कालः कलयतामहं प्राणां च भोगोद्देहं वै न ते श्रयद्विषां
 ३० पवनः पवतामस्मिन्मिश्रः शस्त्रभृतामहं एवास्ते मकराश्चास्ति श्रोत

सप्रसिद्धान्द्वयी ३१ सर्गाणां प्रादितं तत्र मध्ये चैवाहमर्जुन अध्या-
 त्मविद्याविद्यानां वादः पूज्यतामहे ३२ अत्र साक्षात्प्रकारेण हि हं हः सा-
 मासिकस्य च अहमेवाहमः कात्नो धाता हं विभवतो मुखः ३३ मन्त्र-
 सर्वहा आहमर्जुन अत्र मविष्मतां कीर्तिः श्रीचीकृन्नागीणां सप्तसिर्मध्या-
 धर्मिद्वया ३४ वदन्तामतरथासम्प्राप्त्यचीछंदसा महे प्राप्तानां प्रीति-
 श्रीधीर्हप्रत्युनां कुसुमकरः ३५ घृतं छन्दयतामहिम्ने जस्ते जीवनामहे
 जयैस्मिन्मयसा योस्मिन्मयसत्त्वयतामहे ३६ वप्सीनां वासुदेवोस्मि-
 षां इवानां धनं जयः मुनिनाममहे व्यासकवीनामशनाकविः ३७ देवो-
 दमप्रतामस्मिन्नीतिस्मिन्निगीषतां प्रीतिं चैवास्मिन्गुह्यानां ज्ञानं ज्ञानं च ताम-
 हे ३८ अत्रापि सर्वभूतानां वीरं तदहमर्जुन नतदस्ति विनश्यत्तान्मया
 मृतं ज्ञानं ३९ नां ज्ञेयि प्रप्रदिग्गनां विमृतीनां परंतपः एष तर्दे गतः

षोडशो विभूतेर्विस्तारो महा ४० यद्यदिभूतिप्रसङ्गं श्रीमदूर्जितमेव वा
 तत्तदेवात्राद्यं न्ये मन्त्रैर्जोशसंभवं ४१ नृथवा बहुनैतेन किं ज्ञानेन तवा
 र्जुन विषम्याहमिदेकस्त्वमेकांशेन स्थितो जगत् ४२ ६ श्री ग द्वी सु
 नि तस ह्य द्यो यो शा श्री ह्या न वा वि ति गो म श ध्या
 १७ अ न वा प्रदनुग्महाययमंगुल्यमध्यात्मसंज्ञितं यत्त्वयोक्तं वच
 स्तेन मे होषं विगतं मेमः १ प्रवाण्यौ हि भूतानां श्रुतौ विस्तारो मया
 त्वत्कर्मत्तपश्चात्तमहात्म्यमपि चाग्यं २ एवमेतद्यथा स्थानमात्म
 नं पापेभ्यः इष्टुमिच्छामि ते ह्यमैश्वर्यं पुरुषोत्तमं ३ मन्यसे यदि तच्छ्रुत्वा
 मया इष्टुमिति प्रमोद्यो गोश्वरज्जतो मत्वं दर्शयात्मानमग्यं ४ श्री ग नु
 च पश्य मे पार्थ रूपाणि शतशो घसहस्रशः नानाविधानि दिव्यानि
 नानावर्णाकृतीनि च ५ पश्चादित्या न्यमुद्रूदानां नौ प्रकृतस्तथा

बह्व्यदृष्टपूर्वाणि पञ्चाशद्वर्षाणि भातः ६ इहैकस्मिन् जगत्कृतं पञ्चाशद्व्य
 सत्ताचारं प्रपदेहेगुडाके शयञ्चान्यदृष्टमिच्छति ७ ननु मांशकरोसेदृष्ट
 मन्येनैव सच चक्षुषी दिव्यं ददामिते चक्षुः पश्य मे योगमैश्वरं ८ स य
 वा एवमुक्त्वा ततो गतन्महायोगोऽश्नो हारः दर्शयामास पार्श्वपरामं ह
 र्मैश्वरं ९ अनेकवक्त्रकनकनयनं प्रनेकाङ्गुलदन्तं अनेकदिव्याभक्तं
 दिव्यानेकोद्यतायुधं १० दिव्यमात्म्याचारधरं दिव्यांधानुलेखनं सर्वं
 श्रुत्वा प्रपदे देवमनेतं विष्णुतो मुखं ११ दिवि सर्वसहस्रस्य भवेच्छ्रुत्वा यदुत्त
 मा यदि भासदृशी सा स्याद्भासस्तस्य महात्मनः १२ तत्रैकस्मिन् जगत्कृतं
 पवित्रं कृतमनेकधा अग्रयणं देवदेवस्य शरीरेणोच्चैस्तदा १३ तत्तत्सर्वं
 स्मर्या विष्टो हृष्टो मधुनं जयः प्रसन्नपशिरस्तदेवं कृतं तं तं तं तं भाषत १४
 अ न वा पश्यसमिदेवांस्तव देवदेहे सर्वं त्वं ज्ञातुं विदोष संद्या न व

ह्यागामीशंकमलासनस्थमंभीष्मसर्वानुर्गोष्मटिग्यान १५ अनेक
बाहुदरयकुनेत्रपश्यामित्यां सर्वतोनेसरूपं नोतेनमध्मंनपुनस्तयादि
पश्यामिचिश्चेश्चरविश्चरूपं १६ किरीटिनंगदिनंचक्रिणंचतेजोरा
श्वंसर्वतोदीप्तिमंतं पश्यामित्यांदुर्भिरिद्वंसमंतादीपानलार्कद्युतिम
पुष्पेयं १७ त्वमद्वांपरमंवेदितंत्वमस्यविश्वास्वपरंनिधानं त्वमस्य
यःशाश्वतधर्मोपासनात्तनस्त्वंपुरुषोमतोमे १८ अनादिमध्मंतम
नेतवीर्यमनेतवाहुंशशिसूर्यनेत्रं पश्यामित्यांदीपहताश्वचक्रंस्वतेजः
साविश्चमिदंतपेते १९ द्यावापथिर्गोविदमंतरंहिव्यसंत्ययेकेनदि
शश्चसर्वाः दृष्टुंभूतंरूपंमुपेतवेदंलोकंत्रयंपुन्यधितंमहात्मन २०
अमीहित्यांसुरसंघाविशंतिकेचिद्भीताःप्राज्ञतन्मोहापान्ति स्वस्तीत्यु
क्तामहर्षीसिद्धसंघाःसुवंसित्यास्तुतिभिःपुष्पलाभिः २१ रुद्रादित्या

वसवो ये च साध्या विष्णवे चिन्मै मरुत औष्ण्याश्च गंधर्वघट्टाः
 सुसिद्धसंघाः वीह्यंते त्वं विस्मिताश्चैव सर्वे २२ रूपं महत्ते बहु
 वक्त्रनेत्रं महाबाहो बहुबाहु रूपादे बहुदां बहुदंष्ट्रा कालं दृष्ट्वा लो
 काः प्रविष्टितास्तथाहे २३ नभस्य शंदी प्रमनेकवर्ती व्याताननं दी
 प्रविशत्त्वनेत्रं दृष्ट्वा हित्वा प्रव्यथितां तरात्मा धृतिं न जिह्वा मिश
 मंच विष्णो २४ दंष्ट्रा कालानि च ते मुखानि दृष्ट्वैव कालानल
 सन्निभानि दिशो न जाने न तन्मे च शर्म पृथीद देवैश्च जगन्निवा
 स २५ अमी चित्वा धृता एषा पृथः सर्वसहैवावनिष्कालसंधैः
 श्रीष्मो दोषाः सतपुत्रस्तथासौ स्तुहास्पदीयेऽपि शोधमुखैः २६ व
 क्त्राणि ते त्वरमाणा विंशतिदंष्ट्रा कालानि भयानकानि केचिद्दि
 ल्पमादशनांतरेषु संदृश्यंते चूर्णितैरुत्तमंगैः २७ यच्चानदीनां च

हवो वुवेगाः समद्वेमेवाभिमुखाद्वयेति तथातवाभीनालोक वीरावि
 शेतिवक्राण्यभि विज्वलंति २२ यथापुदीसं ज्वलनं पतंगविशंति
 नाशायसमद्वेगातथैवनाशायविशंतिलोकास्तवापिचक्राणि स
 मद्वेगाः २३ तेलिह्यसेगसमानः समंतालोकान् समान्चदनै
 र्व्यलङ्घिः तेजोभिर्गूर्जजगत्समग्रं भासस्त्वोपायुतपंतिति विष्णो
 २४ आग्राह्यहिमेकोभवानुग्रहो नमोस्तुते देववापुसीद विज्ञा
 तुमिच्छामि प्रवेतमाद्यं नहिपुज्ञानामितवपुयति २५ श्री ग नु च
 कालोऽस्मि लोकक्षयकल्पवृद्धो लोकान् समहर्तुमिहपुवतः अजे
 यित्वोनमविष्मंति सर्वे ये वसिष्ठाः पुत्र्यनीकेषु योधा २६ तस्माच्च
 मुनिपुत्रशोभनमस्वदित्वा शत्रून्मुह्यन्त्यसमं प्रवेष्टेते निहताः
 पूर्वमेव निमित्तमात्रं भवसंख्यसाचिन २७ दोतां च भीष्मं च जयद

धेचकर्त्तृतथान्यानपिगोधवीणन मयाहतांस्त्वेतहिमाव्ययिहायुध
 ल्यजेतासिर्ह्यस्यत्मान ३४ सं प वा एतश्चुत्वावचनंकेशवस्य
 कृतंजतिर्वेपमानःकिरीटी नमस्तुत्वाभूयएवाहकृष्णंममहृदयेभी
 तभीतःपुण्य ३५ अ न वा स्थानेहवीकेशतवपुकीर्त्याज्ञात्यह
 ष्यत्पुनुरन्यतेच ३६सिभीतानिदिशोद्वयंति सर्वेनमस्यंतिचसिद्धसं
 धा ३६ कस्माच्चतेननमोन्महात्मनुरीयमेवह्यादिष्णादिकर्त्रे अनंत
 देवेमजगन्निवासत्वमक्षांसदसत्तत्पांयत् ३७ त्वमादिदेवपुरुषपुण्य
 ह्यमस्यविश्वस्यपांनिधानं वेत्तासिदेयंचपांचधामत्यगात्ततंबिश्वम
 नंतस्मै ३८ वायुर्यमोर्गिर्यरुणःशशंकःपुजापतिस्त्वेपयितामहञ्च
 नमोनमहेस्तुमहस्रकृत्यःपुनश्चमूयोपिनमोनमस्ते ३९ नमपु
 ण्स्तादय एष्टतस्तेनमोस्तुतेसर्वतएवस्व अनंतवीर्यमितविक्रम

स्वसर्वेसमाप्योषिततोसि सर्वः ॥ ४० ॥ सखितिमन्त्रापुसभंयदुक्तंहेकृष्ण
हेयादवहेसयेति अज्ञानतामहिमानंतचेदेमयापुमादात्प्राप्तेनवा
पि ॥ ४१ ॥ यच्चावहासाद्यमसक्तौसि विहाशय्यासनमोजनेषु एको
पवाप्यच्युतसत्समादंतज्ञामयेत्यामहमपुमेयं ॥ ४२ ॥ धितास्यलोक
स्यचाचास्यत्वमस्यपूज्यः प्रागुर्हारीयान् नत्वत्समोस्यभ्यधिकः ॥
कुतो न्योलोकत्रयेण्यपुतिमप्रभाव ॥ ४३ ॥ तस्मात्पुताम्यपुतिधाम्रकयं
पुसांदयेत्यामहमीशमीयं धितेवपुत्रस्यसखेवसख्युःपुत्रपुत्रायह
सिदेवसोटे ॥ ४४ ॥ सदृष्टपूर्वहषितोस्मिदृष्ट्वाभयेनचपूज्यधितंमनो
मे तदेवमेदर्शयदेवस्यंपुसीदेदेवेशजगन्निवासः ॥ ४५ ॥ किरीटिना
दिनेचक्रहस्तमिष्टमिन्यांइष्टमहंतथैव तेनैवस्येणचतुर्भुजेनसह
स्रवहोभवयिष्वमुर्ह ॥ ४६ ॥ श्री ग नु च मयापुसनेनत्वार्जुनेदेव

पंथां दर्शितमात्मयोगात् तेजोमये विष्णुमनेन तमाद्यं पन्ने त्वदन्येन न दृष्ट
 पूर्वं ॐ न वेद यज्ञा धार्यनेन दानेन च किं प्राप्तिर्न तपो भिक्षुः एवं रूपः
 शक्यः अहं तलोके इष्टं त्वदन्येन कुरु पुत्री ॐ त्वात्मेन यथा प्राच विष्णु
 मायो दृष्टा रूपं धो रमी दृष्ट मे देव अपि तमीः प्रीतिमना युनः त्वं तदेव मे
 पप्रिदं पुण्यं ॐ सं प वा इत्यर्जुनेन वा सुदेवस्तथोत्पन्नं कुरु यं दर्श
 या मास भयः आः प्रजापत्या मास च भीतमेनं मूल्या युनः सौम्यं वपुर्महा
 त्मा ५० अ न वा दृष्टे देवमानुषं रूपं तव सौम्यं जनार्दन इदानीं प्रहि
 संवत्तः सचेतापु कृतिं गतः ५१ श्री ग नु च सुदर्शं प्रिदं रूपं दृष्ट्वा
 नसिधेन्यम देवाः अथात्परात्पत्यनित्यं दर्शनं कांक्षितम् ५२ न दं वेदेन
 तपसा न दानेन न चेत्या शक्यं पूर्वं विधो इष्टं दृष्ट्वा न सिद्धं यथा ५३
 प्रकृत्या च न न्यथा शक्यं अहमेवं विधोर्जुन ज्ञात्वं दृष्टं च तत्त्वेन पुनरेष्टं च

प्रांतय ५४ प्रतकर्मकृन्मत्यामोप्रद्वक्तुः संगवर्जितः निर्वैः सर्वभूतेषु
 यः समाप्तेति प्रांतव ५५ १ श्री ग ह्रीं मू नि न्म ह्य चा यो
 शा श्री ह्या न या वि हू द न तो मै द धा ११ अ न वा
 एवं सततयुक्तये प्रस्तात्वा पर्युपासते ये चाप्यह्नामप्यसंज्ञे पांके
 योगविज्ञां १ श्री ग नु च मण्यावेशमनोयेमां नित्ययुक्ता उप
 सते अह्यापारोपेतास्ते मेयुक्तमोमताः २ येत्यह्नामर्निर्देशमप्य
 तं पर्युपासते सर्वत्र प्रचिंत्यं च कूटस्थ प्रचलं ध्रुवं ३ संनिधयेन्द्रि
 यामां सर्वत्र समबुद्धः तेषां पुंस्तिमां मेव सर्वभूतहिते रताः ४ केशो
 धिकतास्तेषां प्रकाशकचेतसां अयक्ता हि गतिर्दुःखं देह्यद्विधा
 ण्यते ५ यत्तु सर्वाणि कर्माणि मयि सन्त्यस्य मत्याः अन्नये नैव योगेन
 प्रांथ्यायंत उपपासते ६ तेषां ग्रहे समुहती मृत्यु संसारसागान् प्रयातिः

नचिदन्त्यार्थप्रपञ्चावेशितचेतसो ७ प्रथमेव प्रनञ्ज्या ध्यानचमपिबुद्धि
 निवेशाय निवसिष्येति प्रपञ्चेन प्रतडध्वनि संशयः ८ अथचित्तं समा
 ध्यातुं न शक्नोति मयि स्थिरं अभ्यासयोगेन ततो मा प्रियं धनं जय
 र्ण अभ्यासेन समर्थोऽसि मत्कर्मपरमो भव प्रदर्थमपि कर्मसि कु
 र्वन्निहि प्रयशसि १० अथैतदप्यशक्नोति कर्तुं मद्योगमाश्रितः
 सर्वकर्मफलत्यागं ततः कुरु पलात्मवान् ११ ज्ञेयो हि ज्ञानमभ्यासा
 ज्ञानादभ्यासं विप्रते ध्यानात्कर्मफलत्यागस्यासौ छेतिरनेतरं १२
 अथैतदसर्वभूतानां प्रैत्रकहाणस्य च निर्ममो निरहंकारः समदुःखसुख
 क्षमी १३ संतुष्टः संततः योगीयतात्मा दृढनिश्चयः प्रश्रितमनोबुद्ध
 र्थोऽप्रदुःखः समेपि यः १४ यस्माज्जोहि जते लोकौ लोकाज्जोहि जते च यः
 हर्षाप्रवर्षप्रयोदैर्गोमृत्संयुः स च मेपि यः १५ अनयेहः मुचिर्दत्त इदं

मीनोमतव्ययः सर्वांभयोरित्यागीयोमडकः समिपिपः १६ योनिरुप्य
 तिनहेष्टिनशेषतिनकाहति शुभाशुभपरित्यागीभक्तिमान्यसमे
 पिपः १७ समः शौचमिषेचतथापानापमानयोः मीतोष्मसुखदुःखे
 पुसमः संगविचर्जितः १८ तुल्यनिंदास्तुतिर्द्वैतीसंतुष्टौणेनकेनचित
 न्ननिकेतस्थितिरिति मीतिमान्येपिप्योनाः १९ येतुधर्मप्रजमिदं
 योक्तं पर्युपासते अदधानामन्यामाभक्तास्तेतीर्थापिप्याः २० १
 श्री ग ह्री मू नि सु ह्य च यो शा श्री श्वा न वा
 म यो ना हा शो यः २१ अ न वा प्रकृतिपुरुषचैवदे
 वेदेवतमेवच एतदेदितुमिच्छामित्तानंतेष्टेचकेशव २ श्री ग न
 च इदंशरीरंकोतेपदेवमित्यभिधीयते एतद्योवेतितं प्राहुः क्षेत्र
 जमितितद्विदः २ क्षेत्रज्ञेचापिमांयिदिसर्वदेवेपुमातः क्षेत्रज्ञे

जपोर्त्तनेपतज्ञानेमतेमम ३ तज्ञेयेयज्ञयादृक्कपदिकारिततश्च
 पत सचपोपत्यमावश्चतत्समासेनमेष्टम् ४ अथिभिर्विहृदागीते
 छंदोभिर्विविधैः पद्यक ब्रह्मसुत्रपदैश्चैवहेतुमडिर्विनिर्जितैः ५
 महाभूतान्यहेकरोवृद्धाव्यक्तमेवच इंद्रियाणिदशैकंचयंचचेदि
 योचनः ६ इन्द्रोपसुविदुर्वेसंघातश्चैवनाधुतिः एतच्चैवस
 मासेनसविकारमुदाहृतं ७ अमानित्वमदमित्वमहिंसाहंतातिगर्त
 वं आचार्योपासनेशौचंस्थैर्यथात्मविनिग्रहः ८ इंद्रियार्थपूर्वैण
 यमनहेकराएवच जन्ममृत्युजराव्याधिदुःखदोषानुदर्शनं ९ अ
 शक्तिरनभिष्टुंगः पुत्रदागृहादिषु नित्यंचसमचित्तत्वप्रिणनिष्ठो
 पपत्तिषु १० मयिचानन्यग्रो न भक्तिर्यमिच्छाती विविक्तदेश
 सेवित्वमातिर्जनसंसदि ११ अध्यात्मज्ञाननित्यत्वंतत्त्वज्ञानार्थ

दर्शनं एतज्ज्ञानमिति प्रोक्तमज्ञानं घटतो न्यथा १२ हेमं घटस्य च
 द्यामिदं ज्ञानमप्यमृते न्यूनमिदमप्यमृते न्यूनमिदमप्यमृते न्यूनमिदमप्यमृते
 १३ सर्वतः परीक्षापादंत सर्वतो द्विशिरोमुखं सर्वतः अतिप्रतीके सर्वमा
 वत्यतिष्ठति १४ सर्वेदिषा गुणभासे सर्वेदिषा विवर्तितं अशक्तं सर्व
 भूचैव निर्गुणं गुणभोक्तृ १५ बहिर्गतं भूतानामपचंचारमेव च
 मत्तमत्तद्विस्तृतं दृष्टं चांतिके च तत् १६ अविमक्तं च भूतेषु वि
 भक्तमिव च स्थितं भूतमत्तचतस्तेषां गमिष्यु प्रमुविष्यु च १७ ज्योति
 र्नामपित ज्योतिरस्य ममप्यमुच्यते ज्ञानं ते यं ज्ञानं गम्यं हृदि सर्वस्य धि
 त्तं १८ इति द्वैतं तथा ज्ञानं ते यं चोक्तं समासतः मद्रक्तमप्यद्विज्ञाय
 मद्रावायोपपद्यते १९ प्रकृतिं पुरुषं चैव विद्यनादी उभावपि वि
 कांश्च संलोक्यैव विद्विष्युः प्रकृतिं स भवान् २० कार्यकारणकर्तृ

त्वेहेतुः पुरुषः कति च्यते पुरुषं सुखदुःखानां भोक्तृत्वे हेतुः कति च्यते २२
 पुरुषः पुरुषः कति स्याद्विभुं क्लेषः कति जानुषान् कया गंगुलं सतो स्य सत्
 सद्यो निजन्मसु २३ उपद्रष्टानुमंता च भर्ता भोक्ता प्रहेज्यः पामास्मे
 त्ति चाप्युक्तो देहे स्मिन् पुरुषः पा २३ य एवं वेति पुरुषं पुरुषं कति च गुणैः
 सहः सर्वथा चर्तमानोऽपि न स भूयो भिजायते २४ ध्यानेनात्मनि यथा
 तिके चिदात्मानमात्मना अन्ये सांख्येन योजेन कर्मयोगेन चापरे
 २५ अन्ये त्वेव प्रज्ञानं तः श्रुत्या न्येभ्य उपपसते तेषां चोत्तिर्तत्त्वे वा
 प्रत्युत्तिः प्रापयणाः २६ यावत्संज्ञायते किंचित् स च्यं स्याच्च ज्ञेयं
 द्वे तद्देवतसंयोगात् तद्दिष्टिभस्तर्षभ २७ समं सर्वं भूतेषु तेषु तेषां मे
 श्वरां विनश्यत्स्व विनश्यतेषुः पश्यति स पश्यति २८ समं पश्यन्ति
 सर्व उ समं वसिष्ठ तमीश्वरां न हिनस्यात्मानात्मानं ततोऽंति यथां गतिं

२९ पुनर्येवचकर्मणिप्रमाणानिर्णयः यथशक्तितयात्मा
 नेप्रकर्ता सपश्यति ३० यदाभूतपदार्थमेकस्यपश्यति नतः
 एवचविस्तारंयस्यसंपद्यतेतदा ३१ पुनरित्यादिप्रमाणान्यात्मा
 यमव्ययः शरीरस्थोपिकैतैषनकोतिनलिष्यते ३२ यथासर्वा
 तैसौहृदादाकाशनोपलिष्यते सर्वत्रावास्थितोदेहेतथात्मानोप
 लिष्यते ३३ यथापुकाशयत्येकः कृत्स्नलोकमिमंविः क्षेत्रक्षेत्री
 तथाकृतसंपुकाशयतिभास्व ३४ क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोरेवमेतंज्ञानच
 क्षुषा भूतपुक्तिमोहं चोचिदुर्गतितेषां ३५ ८ श्री ग द्वी
 म नि कु ह या यो शा श्री ह्मा न वा हे हे त र्दे
 यो ना त्र द ध्या ३६ श्री ग नु च पांभूयःपुवह्यामि
 तानानंज्ञानमुत्तमं यज्ञान्यामुनयः सर्वेषां सिद्धिमितोगताः

१ इदं ज्ञानं मुपाश्रित्य प्रपसाधं प्रमाणात् सर्वं विनोपजायंते पुन्येन
 व्ययंति च २ प्रपद्यो निर्महद्वह्मस्मिन्ना र्भदध्याम्यहं संभव सर्वभूताः
 नोततो भवति भात ३ सर्वयो निषु केंतेषु भर्तृषु संभवति याः तासां
 ब्रह्म महद्यो निरहे बीजपुट पिता ४ सत्त्वा ज्ञातमस्ति गुणान्शुकृति
 संभवाः निबध्नुंति महाबाहो देहि देहि नमव्ययं ५ तत्र सत्त्वं निर्मल
 त्यात्पुक्कशक मनाम्यं सुखसंगेन वध्नाति ज्ञानसंगेन चानघ ६
 ज्ञो गगतात्मकं विद्धि तस्या संगसमुद्भवं तत्रिवध्नाति केंतेषु कर्मसंगे
 न देहि न ७ तत्प्रत्यक्षानं ज्ञं विधि मोहिने सर्वदेहिनां पुमादात्मस्य नि
 श्चिन्ति तत्रिवध्नाति भात ८ सत्त्वं सुखेण संवृत्तिराजः कर्मणि भात
 ज्ञानमास्त ल्यस्तमः पुमादे संजयत्युत ९ राजस्तमश्चाभिभव सत्त्वं
 प्रवृत्तिभात १० सत्त्वं सत्प्रज्यो वतमः सत्त्वा ज्ञातथा १० सर्वद्वारे

बुद्धेहेमिन्पुकाशोपजायते तानिच दातुं दद्याद्विद्याविवर्द्धे सत्त्वमित्यु
 त ११ लोभः प्रवृत्तिर्गोमः कर्मणा मशः स्पृहा । ज्ञेयं तानि जायते
 विवर्द्धे मातर्षभ १२ अप्रकाशो पुवति अश्रुमादो मोह एव च तम
 स्पेता निजायते विवर्द्धे कुरु नन्दन १३ यदा सत्ये पुवर्द्धे तु पल यं पंति
 देह भूत तदो तम विदां लोकान्मत्तान्युतिष्यते १४ राजसिपुत्त
 यंगाल्वा कर्मसंगिषु जायते तथा पुलीनस्तमसि मूढो निषु जायते
 १५ कर्मणाः सुकृतस्य सुहः सात्त्विकं निर्मले फले राजसु फले दुःखम
 ज्ञानं तमसः फले १६ सत्यात्संजायते ज्ञानं राजसौ लोभस्य च पुमा
 दमो ह्येतमसौ प्रवर्तते ज्ञानमेव च १७ इधं गच्छेति सत्त्वस्थामध्येति
 एति राजसाः अधन्यगुणा वर्ति स्यान्प्रधोगच्छेति तामसाः १८ ना
 न्यंगुणोभ्यः कर्तारं यदा दृष्टानुपश्यति एतिभ्यश्च पांवेति मद्रावे

सोधिगच्छति १९ गुणानेतांनतीत्यत्रीन्देहीदेहसमुद्भवान् उन्म
 ल्यजादुर्वैविप्रुक्तोमतप्रभृते २० न न वा कैर्लिगोस्त्रीगुणा
 नेतानतीतोभवतिप्रभो किमाचारकथंचैतांस्त्रीगुणानेतान्नी
 वर्तते २१ श्री ग नु च प्रकाशंचयुवसिंचमोहमेवचपांडव
 नंदेष्टिसंप्रवक्षानिन्ननिवृत्तानिकोद्धति २२ इदानीन्मदासीनो
 गुणैर्योनविचात्यते गुणावर्ततत्येवयोवतिष्टुतिनेद्रुते २३ सप्त
 दुःखसुखःखल्यःसप्तलोष्टाप्रकांचनः तुल्यपिष्टापिष्टोधीरस्तु
 ल्यनिंदात्मसंस्तुतिः २४ मानाप्रमानयोस्तुल्यस्तुल्येप्रिवाणिप
 क्षयोः सर्वांभवात्पागीगुणातीतःसुच्यते २५ प्रांचयोच्यभि
 चास्तिभक्तिर्गोनेसेवते सगुणान्नाप्रतीत्यैतान्यहमभ्यापक
 त्यते २६ ब्रह्मणोहिपुतिष्टाहमप्रतस्याम्यच शश्वतस्यच

30

शांकोनपावकः पद्मत्वननिवर्त्तितद्वामपामपम ६ परमैदांशोजीव
 ल्पेकेजीवमतःसनातनः मनस्यष्टानीदियातीप्रकृतिस्थानिकर्षति
 ७ शरीरंयदवाप्नोतिपचाण्णुन्याप्रतीज्वाः पद्मीत्येतानिसेपातिवायु
 र्गैधानुवाशयात् ८ श्रोत्रंचक्षुःस्पर्शनंचासनंध्राणमेवच अधिष्टा
 नमनश्चाधेविषयानुपसेवते ९ इत्कामंतंस्थितंवापिमुंजानेवागुणा
 न्वितं विमदनानुपशंतिपशंतिज्ञानचक्षुषा १० पंतंतोक्षिणिनश्चे
 नेपशंन्त्यात्मन्यवस्थितं पंतंतोष्यकृतात्मानोर्नैनंपशंस्यचेतसः ११
 यदादित्यास्तंतेजोजगद्वासयतेखिलं यच्चंद्रमसिपञ्चांगौतरेतौविद्धि
 माप्रकं १२ सामाविश्वचभूतानिधायाम्यहमोजसा पुष्पाभिर्चौषः
 धीमर्चाःसोमोभूत्यामात्मकः १३ अहंवैश्चानरोभूत्यापाणिनोदेह
 माश्रितः पातयानसमापुक्तःयचाप्यत्रचतुर्विधं १४ सर्वस्यचा

हेहृदिसन्निविष्टोपसृप्तसिर्त्तनमयोहृन्च वेदैश्चसर्वोहमेववेद्यो
वेदांतकृद्देवदेवचाहे १५ द्वाविंशौपुरुषौलोकेश्चाश्चाद्यामेव
च द्वाःसर्वोपिभूतानिकूटस्थोद्वाउच्यते १६ उत्तमःपुरुषात्यन्तः
पाप्मलोत्पुटादृतः योलोकत्रयमाविश्यविभर्त्यव्यवर्त्तिष्य १७ यस्मा
द्वापसीतोहमद्वापदपिचोत्तमः अतोऽस्मिन्नोकेवेदेचपुच्छितपुरुषो
त्तमः १८ योपामेवमसंपृटोज्ञानातिपुरुषोत्तमं ससर्वविदुत्तमिमांस
र्वमावेनप्राप्त १९ इतिगुह्यतमंशास्त्रमिदमुक्तंमयानघ एतदुक्त्वा
बुद्धिमन्मान्दन्त्यद्वत्यश्वाभास्त २० ॥ श्री ग ही स नि सु ह्य
द्या यो शा श्री ह्या न वा पु यो म गो म च शो द
१५ श्री ग नु च अभयंसत्यसंशुद्धिर्त्तनयोगव्यवस्थिति दानंद
मश्वापसृष्टावाध्यापस्यनार्जवं १ अहिंससत्यमक्रोधद्वेषाग

शान्तिर्येषुनं व्यामृतेषु लोलन्यं प्रदं ह्रीं चापत्वे २ तेजः द्वा माध-
 तिः शौचप्रदो होनातिमानिता भवन्ति संपदं देवीप्रभितातस्य भातः
 ३ देवीदोषोभिमानश्च क्रोधः पापं मेव च अज्ञानं चाभिज्ञातस्य
 पार्थसंपदमासुं ४ देवीसंपदोद्देशोदायनिबंधायासुं प्रता माभु-
 चः संपदं देवीप्रभितातोसिपांडव ५ होमस्तस्योत्तोगेष्टिदैवञ्चा-
 सुएव च देवो विस्वाशः प्रोक्तः आसुं पार्थमेष्टु ६ प्रवर्त्तिचनि
 वृत्तिचज्ञानानविदुः सा न शोचेनापि चाचो न सत्यं तेषु विद्यते
 ७ असत्यप्रवृत्तिं ते जगदाहुः नीचं अपास्यां संभूतं किमन्य-
 त्कामहेतुकं ८ एतं दृष्टुं प्रवृष्टं न एतान्नोत्पन्नं बुद्धिः ९ भवं-
 त्पुण्यकर्मणा ज्ञायमानातोहिताः १० काममाश्रित्य दुष्पूतं देवमा-
 नप्रदान्विताः मेधाहृदीन्यसद्भावाश्च वर्त्तन्ते शुचिबुताः ११ नि-

त्वप्रपणमेघोचपुन्रपांतामुपांशिताः कामोपमोपापामाप्तावदिवि
 निश्चिताः ११ आशापाशशतैर्वुद्धाः कामक्रोधपापपाणः इहं ते
 प्रमोगार्थमन्यधेनार्थसंचयान् १२ इदं पद्यमपात्तं च मिदं प्राप्तेम
 नोद्ये इदं प्रसीदमधिमेभवति पुनर्धनं १३ अमोपमोहतः शत्रु
 हर्मिणे चापानधि श्वोहमहं मोषिसिद्धो हे वल्लवान् सुखी १४
 अष्टो भित्तनवान् सिक्कोन्योस्ति पदसोमया यद्वेदाभ्यामिमेदि
 व्यस्त्यतान् विमोहिताः १५ अनेकचित्तविभ्रांता मोहजलसमावृ
 ताः पुशक्ताः काममोमेषु पतंतिताना के सुखौ १६ आत्मसंभाविताः
 लब्धाधुनमानमदान्विताः यज्ञं तेनाग्रजैस्ते देवेनाधिधिपूर्वकं
 १७ अहेकांचलं दर्पकांक्रोधंच संश्रिताः मामाग्रदेहेषु प्रहि
 षंतो भ्यस्यकाः १८ तानहे हिषतः कुपन्संस्तये पुनराधुमान् क्षिप्य

अजस्रममुमानासीद्वेद्योनिषु २० असासीयोनिप्रापन्नामृडाजन्म
 नितनमनि प्रापन्नाप्येवकौंतेयततोयांस्यधर्मोति २० विविधेन
 एकयेदं ह्यसंनानाशनात्मनः कामः केशधस्तथा लोभस्तस्मादेतत्तुल्य
 जेत २१ एतेर्विमुक्तः कौंतेयततोयांस्यधर्मोति २१ अचात्यात्मनः
 जेत २२ एतेर्विमुक्तः कौंतेयततोयांस्यधर्मोति २२ पश्चात्त्रिविधिमुत्सृज्य वर्तत कामका
 रतः नमस्त्रिद्विमुक्ताप्येति नमुच्यते नपांति २३ तस्माच्छ्रुत्वा
 गते कार्ये कार्यव्यवस्थितौ ज्ञान्वाशासु विधानोक्तं कर्म कर्तुं
 मिहाहसि २४ १ श्री ग न्नी स्र नि न्मु ह्य द्या यो
 शा श्री ह्मा न वा दै सु सं ति गो म ३ ध्या
 २५ न न वा ये शास्त्रविधिमुत्सृज्य वर्तते अह्यन्यताः ते
 योनिशतकामसत्त्वमाहो जस्तम १ श्री ग न्नु च वि

विष्णुमवतिश्रद्धादेहिनासास्यभायज्ज सात्त्विकीरजसीचैव
तम्परीचेतितंश्रु २ सत्त्वानुरुपासर्वस्य श्रद्धामवतिभास्त
श्रद्धामयोपपुरुषोयोयच्छुद्धःसर्वसः ३ यजंतेसात्त्विकादेवा
न्यहाहोसिगजसाः पुतान्भूताणां श्रान्येयजंतेतामसाजनाः
४ अशास्त्रविहितेद्योतयंतेयेतयेजनाः देवाहंकारसंपुत्ताः
कामावावृत्तान्विताः ५ कर्षयंतशरीरस्थंभूतग्रामयचेतसः
मोचैवांतरशरीरस्थंतान्विद्यामानिअयान् ६ अहास्त्वपि स
र्वस्यसि विद्योभवतिपुय यज्ञस्तपस्तथादानंतेषांभेदमिमंश्रु
णु ७ अपुःसत्त्ववत्नारोग्यसावपीतिविवर्धनाः रसाःस्निग्धाः
स्थिराहृद्याअहाःसात्त्विकपिपाः ८ कटुस्रत्नवर्णान्मुष्मती
क्षाररुक्षविदाहिन आहाराजसस्येष्टादुःखशोकामयप्रदाः

१० यासयागतासंप्रतिपर्युषितंचयत् इच्छिमपिचामेधंभोजने
 तामसपिपं १० अफलाकांक्षिनिर्घृतेविधिदृष्टोपपद्यते यज्ज
 मेवेतिमनःसमाधावसमात्त्विकः ११ अमिसंधायतुफलंदंभार्य
 मपिचैवयत् इत्यतेभरतश्रेष्ठतंयजोविधिगजसं १२ विधिहीन
 मसष्टांमंत्रहीनप्रक्षिणं अद्यावित्तेयजंततामसंपरिचक्षते
 १३ देवद्विजगुरुपात्रपूजनंशौचमार्जवं वृक्षचर्मप्रहिंसाचक्ष्णीं
 तपडच्यते १४ अनुद्वेगकरंवाक्यंसत्यंप्रियहितंचन स्वाध्या
 याभ्यासंनैवयाद्रष्टव्यंतपडच्यते १५ मनःप्रसादसौम्यत्वंमौनमा
 त्मविनिग्रहः भावसंसुद्धित्तत्तयोपानसमुच्यते १६ अहोरात्र
 रथातप्रंत्यस्तत्रिविधंनैः अफलाकांक्षिनिर्घृतेःसात्त्विकंय
 चक्षते १७ सत्कामानपूजार्थतपोदंभेनचैवयत् क्रियतेतदि

हृष्टोक्तं संचलप्रभुवं १८ मृदाग्राहेणात्मनो यत्पीडया क्रियते
 तैत्तयः पाप्मोत्सादनार्थं वा तत्ताम्रमुदाहृतं १९ दातव्यमिति य
 दानं दीयते नुपकारो देशे काले च यात्रे च न दानं सात्त्विकं म
 ते २० यत्तु पुन्यपकारार्थं फलमुद्दिश्य वा पुनः दीयते च पात्रिक
 पुंस्तद्दानमुदाहृतं २१ अदेशकाले च दानं पात्रेभ्यश्च दीयते
 असत्कृतमयज्ञातं तत्ताम्रमुदाहृतं २२ उक्तस्मदिति निर्देशो यत्त
 तात्त्विकविधयः स्युः ग्राह्याणां स्तेनवेदाश्च यज्ञाश्च विहिताः पुन
 २३ तस्मादोमित्युदाहृत्य परदानतयः क्रियाः पुनर्नैते विधानोक्ताः
 सततं ब्रह्मवादिनां २४ तदित्यनभि संधाय फले यत्ततयः क्रियाः
 दानक्रियाश्च विविधाः क्रियन्ते मोक्षकोटिभिः २५ मृदावेसाधुमा
 वेच सहित्येतत्पुन्यतेः पृथक्से कर्मणि तस्या मष्ट्युपायस्य

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

एतान्यपि तु कर्मणि सांख्ये च फलं निवृत्तं कर्तव्यं नीतिमेव धर्माणां
 तेषां तत्त्वमसौ ६ नियतास्तु संन्यासकर्मणि नोपपद्यते मोक्षस्य च
 गित्यागस्त्यस्य च कीर्तितः ७ दुःखमित्येव च कर्मकायकेशप्रयास्य
 जेत सङ्ख्यायां संन्यासो नैव त्वया फलं लभेत ८ कर्मण्येव च कर्म
 नियते क्रियते तु न सांख्ये च फलं चैव सत्यागसाधिका मतः ९ न
 द्वेषकुशलं कर्म कुशलं ननु भजते त्वमी सत्यमप्यविष्टो मेधावी १०
 संशयः ११ न हि देहभूतो शक्यो त्यक्तुं कर्मस्य शेषतः यस्तु कर्मफलत्वा
 गीतव्या गीत्यभिधीयते १२ अनिष्टं हि त्वं प्रजं च त्रिचिधं कर्मणः फ
 लं प्रवक्ष्यामीति नो धेत्यनतु संन्यासिनां च चित १२ पंचैतानि महाया
 होकाण्यनिनिबोधये सांख्ये कृतं ते तु कृतं निमिदं सर्वं कर्मणः १३
 अविष्टं न तद्यो कर्ता कारणं च यद्विचिधं विविधा यद्विचिधं कृतं देवं

चैवात्रपंचमं १४ शरीरादङ्गनेभिर्घल्कर्मप्राप्ततेन न्यायं ॥
 विपरितं वा पंचैते तस्य हेतुः १५ तत्रैवेति कर्त्ता मात्मानं कैवल्यं
 लुपः पश्यत्यकृतबुद्धिस्त्याज्यस्य सति दुर्मतिः १६ पश्यनाहं कृतो मा
 वेतुर्बुद्धिर्घस्य न लिप्यते हत्यापि स मित्रो कात्र हेतु न निबध्यते १७
 ज्ञानं देयं यत्ताता विविधं कर्म चोदना कारां कर्म कर्त्तृति विविधं कर्म
 संपन्नः १८ ज्ञाने कर्म च कर्त्ता च विविधैः कृता भेदतः प्रोच्यते गुण संपन्ना
 नेष्वप्यवच्छेदुता न्यायि १९ सर्वे भूतेषु येनैकं भावमव्यग्रमीक्षते अवि
 भक्तं विभक्तैः पुनस्तानं विद्धि सात्त्विकं २० पश्यत्येकं तु यस्तानं नाना भावा
 न्यथ विधानं वेति सर्वेषु भूतेषु तज्ज्ञानं विद्धि राजसं २१ यस्तु कृतं च दे
 कस्मिन् कार्ये शक्तमहेतुकं अतत्कार्यवत्स्यं च तत्तां प्रसमुदाहृतं २२ नि
 यते संग्रहितमगाद्देयं तत्कृतं अफलं प्रोक्तं नाकर्म यस्य तत्सात्त्विकमुच्य

ते २३ यत्तु कामेषु नाकर्मसाहं करोतावापुनः क्रियते बहुलायां संतदाजः
समुदाहते २४ अनुबंधं ह्यं हिंसापनपेक्ष्य च पौरुषं मोहादाभ्यते कर्म
यत्तत्तामसमुदाहते २५ प्रक्तसंगोन हेवादी धन्युत्साहसमन्वितः सिद्ध
सिद्धो निर्बिकारः कर्ता सात्त्विक उच्यते २६ शरीरकर्मफलं ये पुर्णं ध्यो हिं
सात्मको मुचिः हर्षशोकान्वितः कर्ता राजसः शरीरकीर्तितः २७ अयुक्तः
प्राकृतः सतध्वः शरीरैर्नैव कृतिकोत्तमः विषादी दीर्घसूत्री च कर्ता तामस उ
च्यते २८ बुद्धेर्मेदं धृते श्रेयसागतास्त्रिविधं भणु यो च्यमानप्रशेषे लक्ष
यस्ते न धनं जय २९ पुनश्चिच्छिन्नचित्तचकार्याकार्ये प्रयथये वंधं मे
दं च यो वेति बुद्धिः सापार्थ सात्त्विकी रु यथा धर्ममधर्मं च कार्यं वाका
र्यमेव च अथवा च तजानाति बुद्धिः सापार्थ राजसी ३१ अधर्मधर्म
मितियापन्यते तस्मावता सर्वार्थान्विपरीतोऽत्र बुद्धिः सापार्थ तामसी

३२ धन्याययाधायतेमनःप्राप्तेद्विधाक्रियाः योमेनन्यभिचारीण्यधतिः
 सापार्थसात्त्विकी ३३ यथातुधर्मकामार्थान्धन्याधायतेर्जुन पसोः
 न्यफलाकांक्षीधृतिः सापार्थराजसी ३४ यथास्वप्नंमयं शोकंविषादंम
 दमेवच नयिमुचतिदुर्मधाधृतिः सापार्थतामसी ३५ सुखंस्त्रिदानीं
 त्रिविधंशरण्येभ्यस्तर्धम न्यभ्यासादप्रतेयउदुःखांतचनिगच्छति ३६
 यत्तदमेविषमिवपाशाणामेप्रलोपयंतस्सुखंसात्त्विकंप्रोक्तंमात्मबुद्धि
 पुसादजे ३७ विषयेद्विधसंयोगाद्यत्तदमेप्रलोपयं पराणामेविषमि
 वंतस्सुखंराजसंमयतः ३८ यदमेचानुवंधेचसुखंमेहनमात्मनः निद्रा
 लस्यपुमादीत्यंतज्ञाप्रसमुदाहृतं ३९ नतदस्तिष्यव्यांत्वादिविदेवे
 सुवायुनः सत्यंप्रकृतिर्जैर्मुक्तंयदेभिःस्यात्रिभिर्गुणैः ४० ब्राह्मणाह्न
 विषयिणोभूदासाचप्रांतय कर्मशिष्यविभक्तानिस्वभावपुत्रवैर्गु

गौः ४२ श्रमेद्यमस्तपश्चैव तानि विज्ञानमाप्तिः
 कंच बुद्ध्या कर्मस्य भावजं ४३ शौर्जे तेजो धृतिर्दक्ष्यं युद्धाचरणपलायने
 दानमीश्वराभावश्च दानं कर्मस्य भावजं ४४ कृषिगोपह्यवागौजं
 वैश्वकर्मस्य भावजं पाचय्यात्मकं कर्म शुद्धस्य पितृभावजं ४५
 स्वेत्येकमस्य भित्तः संसिद्धिं तन्मतेनः स्वकर्मनिरतः सिद्धिं पथा विंद
 तितकृणु ४६ यत्सुवृत्तिभूतानां येन सर्वमिदं ततः स्वकर्मणा तमभ्य
 र्च्य सिद्धिं विंदेत्मानवः ४७ ज्ञेयान्स्वधर्मो विजुगुप्सुः परधर्मोऽस्त्वनुष्ठि
 तात् स्वभावनिग्रहं कर्म कुर्वन्नापुंति किल्बिषं ४८ सहजं कर्म कौंतेय
 स दोषमपि न त्यजेत् सर्वांमाहिदोषेण धृमेनाग्निवाचताः ४९ अ
 शक्तबुद्धिः सर्वज्ञात्मा विगतस्य हृन्नेष्टुम्ये सिद्धिं पामां संन्यासेनाधिग
 ष्यति ५० सिद्धिं प्राप्स्यथा ब्रह्मतत्त्वाप्रोतिनिबोधमे समासेनैव कौंते

५० निष्ठाज्ञानस्य साया ५० बुद्ध्या विमुहयामुत्तेभ्यः स्वात्मानं निष्ठाया च
 शब्दादीन् विषयांस्तत्कारणाद्देष्टव्यं दृष्टव्यं च ५१ विचित्रं मेव तन्मया
 शीघ्रतवाक्कायमानसः ध्यानयोगपरैर्निर्बन्धैर्गात्रं सम्पुष्पाश्रितः ५२
 ग्रहेणांगलं दर्पकापं कौधं पाणिग्रहे विमुच्छन्निर्ममः सोतो बृहस्पत्या
 एकल्यते ५३ बृहस्पतपुसत्रात्मानं शौचतिलकं दहति सम्पुष्पेषु
 भूतेषु मण्डलं तिलमतेषां ५४ भक्त्या मम मिजानातिषावान्यथा
 स्थितस्ततः ततो मां तस्य तो ज्ञान्या विशते तदनेतरं ५५ सर्वकर्म
 मयि सदा कुर्यात्तस्मिन् सदा मया प्रत्युसादा दद्यात्प्रेतिताञ्च तेषु
 मय्ये ५६ चेतसा सर्वकर्मणि मयि सन्त्यस्य प्रत्याः बुद्धिर्लोकात्म्या मि
 त्यमचित्तः सततं भवः ५७ मचित्तः सर्वदुर्गाणि प्रत्युसादा हरिष्यसि
 अथ चेत्यमहेकागात्रमेष्यसि विनेह्यसि ५८ यदेहेकागात्रमेष्यसि

नयोत्सर्गतिप्रन्यसे मिच्छेच्चमवसायस्तेषुकतिल्ल्यांमिच्छोद्व्यति ५
 ॥ स्वभावजेनकौतेयनिबद्धःस्वनकर्मणा कर्तुंनेच्छसिद्यन्मोहात्क
 णिस्त्वस्यवशोपितत ६० इच्छासर्वभूतानां हृदयेर्जनतिष्ठति भ्रमये
 नसर्वभूतानिपञ्चाहृदनिष्ठाया ६१ तमेवसाणो गच्छसर्वमा
 वेनभात तत्पुसादातपणोशान्तिंस्त्वानेष्टाफयसिशाश्चते ६२ इति
 तेजानम्राज्यातेगुह्याद्गुह्यतरंमया विप्रैरेतदशेषेणयथेष्टसितया
 कुरु ६३ सर्वगुह्यतमंभूयःप्रणुमेयामं वचः इष्टोसिमेदृढमिति
 तोवह्यामितैहितं ६४ मन्मनाभवमद्वक्तोभ्यासीमानमहकुरु
 प्राप्तेवैष्णविसत्यंतेपुस्तितानेपुयोसिमे ६५ सर्वधर्मीन्योन्यतोपाये
 कंशासेवज्ज अहंन्यांसर्वपापेभ्योमोहायिष्णमिमांशुचः ६६ इदे
 तेनस्तयस्करयनाभक्तायकदाचन नचाशुभ्रववेवाचंनचमं

योभ्यस्यति २३ यदंशमंगुह्यमद्वैतेषुभिधायति भक्तिं
 प्रथिपयंकृत्वाप्रामेयैष्यत्यसंशयः २४ नचतस्मान्मानुष्येषु
 कश्चिन्नेषुषुकृतम् प्रवितानचमेतस्मादन्यः प्रियतमोभुवि
 २५ सुधोष्यतेचयदमंधर्ममेवाहमावयोः ज्ञानयतेनतैनाह
 प्रियः स्यामितिमेवति २६ अहवाननसयश्चअणुयादपि
 योनाः सोधिमुक्तः शुभांशोकांशुयाण्युष्यकर्मणां २७
 कश्चिदेतच्छ्रुतं पार्थिवैकैकांगेणचेतसा कश्चिदंज्ञानसंमो
 हःपुण्येतेधनेजय २८ न वा नहोमोहःप्रतिर्त्न
 ध्यात्कल्पसादान्मयाच्युत स्थितोस्मिगतसंदेहः कश्चिद्वच
 नेतव २९ सं यं वा इत्यहेवासुदेवस्यपार्थस्यचप्रहास्य
 नः मेवाहपिप्रमोषमद्वैतोमहर्षणं ३० व्यासपुसादा

कृतवाने तद्गुह्यमहेपां योऽं योऽं श्वात्कृष्णात्साह्यात्कृ
 श्वत्तः स्वयं ७५ एतन्संस्पृश्य संस्पृश्य संवाटमिममद्रुते
 केशवार्जुनयोः पुण्ये हृष्यापि च मुहुर्मुहुः ७६ ते च संस्पृश्य
 संस्पृश्य पप्रत्य द्रुते ह्रीः विस्मये प्रेमहान एतन् हृष्यापि
 च पुनः पुनः ७७ यत्र योऽं श्वात्कृष्णो यत्र पार्थो धनुर्धराः त
 त्र श्रीविजयो भूतिर्ध्वानीति र्मेति र्मेम ७८ १ श्री हा
 १ श सा स्यं हि यं प्र व ता प ष वु वि
 यं ग खे क र्ज से दे ह्य यो ना सा
 शो यः १८ इति श्रीभगवत्संपूर्णं स्यात्तं त्वमसेवत
 १८२२ पुण्यसतिषु मद्यपदयो र्देवकृष्णोपदे लिख्यते
 विराजमानसकलानुनिधानं ब्रह्मवैष्णवो विधानं श्री

गी०

४०

कुलानदास वैष्णव लिखते ॥ वावमधो नृपयान

श्रीपाल

वाञ्छाम्
पूर्णा स्माप्ते

दासवैष्णव

श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीगोपालाय

गी०

४०

४०

४०

४०

४०

